

CONSTANTIA FIDEI CONFESSORES DECENS

APOCAL. CAP. III. VER. XI.

EX VERSIONE
PHOTIVS
PROLICENTIA
SVM MOS
IN THEOLOGIA HONORES
OBTINENDI
PROPOSITA DISPUTATIO
AVCTORE

ROMANO TELLERO

S. THEOL. PROFESSORE EXTRAORD. ATQVE
AD AED. THOM. ECCLESIASTE.

DIE XXVI. AVG. A. S. R. MDCCXXXIX.

LIPSIÆ
EX OFFICINA LANGENHEMIANA.

14

AITNATSI
FIDEI CONFESSORES
DECE

APOCAL. CAP. III. VER. XI.

PHOTIVS
EPIST. CXLII. RICHARDI MONTACVTII.
EX VERSIONE

Γενναίων οντως ανδρων το σταδιον δειται
μηδεις εισιτω θηλυδριας· αν δ εισεπη-
δησε, θαπτον αποσητο· η της γυναικος,
η των παλαισματων. Ου γαρ των
ταπεινων οι πονοι. Αλλα μηδ ο χερσιν
τον βιον βεβαρημενος· μηδ ο προς κενας
δοξας ανεπτεινωμενος. Τον γαρ προς
τας τε σωματος ηδονας επτοημενον, εδ
αποδυσαται προς του αγωνα νομιζω.
Αλλα δε ευχομαι πορρω καθεσαναι, ει
μη προλαβων επληρωσεν εκεινος την
ευχην.

Generosos plane stadium exspectat.
Nemo foeminea teneritudine emol-
litus, introeat. Quod si quis sit, qui
exilierit, recedat quantocyus; vel a sua
sententia, vel a colluctatione. Neque
enim labores talibus congruunt. Sed
neque auro onustis, nec ambitione infla-
tis. Omnino qui corporeis voluptatibus
inhiet, ut mihi stat sententia, ne se com-
ponat ad certamen: velim ego longe
remoueri, si non praeueniat is, et impleat
votum meum.

ROMANO TELLE
S. THEOL. PROFESSORE EXT. A. D. 1704.
AD AED. THOM. ECCLESIASTAE.

DIE XXVI. AVG. A. S. R. MDCCLXXIX.

LIPSIAE
EX OFFICINA LANGENHEIMIANA.

ILLUSTRES, MAGNIFICI, HONESTI,
LENTISSIMI, AMPLISSIMI, GRACIOSI,
SWELETTISSIMI, PRUDENTISSIMI,
INCLYTAE
REIPUBLICAE LIPSIENSIS
SENATVI
MAGNIFICO

Don beri, aut nudius tertius ob-
D. D. D. *ingenitam mibi esse*
desiderationem, merita, quae
VOS ornant, innumera, et
que eximia, summa animi constantia, summaque bene-
ratione

INCLYTAE

REIPUBLICAE LIPSIENTIS

PHOTVS

EX VERSIONE

SENIATVI

MAGNIFICO

D. D. D.

VIRI
ILLVSTRES, MAGNIFICI, EXCEL-
LENTISSIMI, AMPLISSIMI, CON-
SVLTISSIMI, PRVDENTISSIMI,
DOMINI ET PATRONI PERPETVA
RELIGIONE COLENDI.

Non heri, aut nudius tertius ob-
ortam, sed ingenitam mihi esse
desiderationem, merita, quae
VOS ornant, innumerabilia at-
que eximia, summa animi constantia summaque vene-

ratione suspiciendi, uti alias quam saepissime, ita in
praesenti iterum iterumque cum voluptate intelligo.
dum noua mihi, id declarandi, et quam fidem VO-
BIS praebere, quod obsequium praestare me de-
ceat, aperte atque ingenue confitendi, offertur oc-
casio. VESTRA munificentia Maiores aluit,
auxit, adiuvit meos. VESTRAE, quae in me
plane singularis est, benevolentiae debeo, quod posito
studii sancti tirocinio, variis subinde muneribus sa-
cris admotus, euocatus alio, denuo in dulcem Pa-
triam arcessitus, nouis ibi honorum incrementis,
innumeris denique beneficiis, iisque eius generis
fuerim cumulatus, quibus grauitur atque ex me-
rito praedicandis imparem me prorsus profiteor.
Tot tantisque propensissimi erga me adfectus VE-
STRI testificationibus deuinctus, facile a me im-
petrare potui, ut constans seruarem consilium, qua-
uis oblata temporis opportunitate, qualemcunque
gra-

*gratae mentis suspendendi tabulam, molaque litandi
falsa, quum hecatombis non detur. De constan-
tia, id, quod constitutum est, certo certius exse-
quendi, haec quidem VALERII MAXIMI est sen-
tentia: natura comparatum est, vt, quisquis se ali-
quid ordine ac recte mente complexum confidit, vel
iam gestum acriter tueatur, vel nondum editum, si
interpelletur, sine vlla cunctatione ad effectum pro-
ducat. Nihil itaque moror, interpellante licet
muneris leuitate, hanc, de constantia fidei con-
fessores decente, scriptionem Academicam, SUM-
MIS NOMINIBVS VESTRIS pia mente
offerre. Supplex simul veneror Summum propi-
tiumque Numen, constantiae omnis statorem et
conseruatorem potentissimum, vt incolumitati VE-
STRAE, VESTROVM QVE consilio-
rum prudentissimorum felicissimis successibus, admi-
rabilem perennemque constantiam, id est, standi
duran-*

*durandique firmitatem, quam clementissime lar-
giatur. Valete, VESTRAMQUE bene-
volentiam porro experiri constanter ne dedigne-
mini*

V I R I

**ILLVSTRES, MAGNIFICI, EXCEL-
LENTISSIMI, AMPLISSIMI, CON-
SVLTISSIMI, ATQVE PRVDEN-
TISSIMI,**

PATRONI RELIGIOSE COLENDI,

TANTORVM NOMINVM

OBSERVANTISSIMVM

ROMANVM TELLERV.

Q. D. B. V.

IPSIA vult exspectari. Ita fere constans fama ac tantum non omnium sermone celebrata est, et credo expertis. Noli igitur magnopere mirari, VRBEM, etiam sacrae rei, LVTHERO ministro gestae, moram et tarditatem attulisse, vt huic non licuerit, nisi lento gradu, longo interuallo interiecto, eo tandem peruenire. Non minus iucunda, quam tristis est, praeteritorum temporum recordatio; gaudium de praesentis aetatis flore, mediocre*; desiderium melioris conditionis aequae ardens, ac iustum; spes Deo confisa, certissima omnino. Interim sat cito, si sat bene. Si quid nostris effici possit precibus, posse autem plurimum confidimus intrepidi, id in votis habemus vnice, vt, quod tarditate peccatum fuit, nunc sinceritate emen-

* Gaudere decet, laetari non decet. CICERO Tusc. qu aest. IV. 6. quum ratione animus mouetur placide et constanter, tum illud GAVDIVM

illicitur; quum autem inaniter et effuse animus exsultat, tum illa LAETITIA gestiens vel nimia dici potest.

emendetur, atque adeo probum et saluum constantia perficiatur.

Incitandi sunt animi cohortatione, ne languori desidiaque se dedant. Praeit voce nobis summus Imperans, interprete IOANNE suo

APOCALYPS. CAP. III. VERSV XL

ΙΔΟΥ ΕΡΧΟΜΑΙ ΤΑΧΥ ΚΡΑΤΕΙ Ο
ΕΧΕΙC ΙΝΑ ΜΗΔΕΙC ΛΑΒΗΤ ΤΟΝ
CΤΕΦΑΝΟΝ CΟΥ

*Verborum quae sit potestas, videamus primum. Deinde rem, nobis commendatam, explanate definiamus.**

SECTIO

* Nec mei instituti fert ratio, nec necessitas postulat, ut diuinam vniuersae huius patefactionis originem pariter, ac IOANNIS APOSTOLI in ea litteris mandanda operam vere praestitam, argumentis demonstrarem. Nostra quidem aetate vtrumque est extra omnem dubitationem positum, quandoquidem viri doctrina praestantissimi suam in id contulerunt industriam, inter eos haud infimus LEONARDVS TWELSIUS in *indiciis Apocalypseos*, quas in suas *curas philol. et criticas* inseruit S. V. IOAN. CHRISTOPHORVS WOLPIVS, Hamburgi litterati ornamentum, nunc eheu! desideratum. Est omnino ab vltima antiquitate repetenda libri existimatio ac dignitas, quae eo vsque creuit, ut *Concil. Tolet. IV. canone XVII.* fuerit sancitum: *Apocalypsin librum, multorum Conciliorum auctoritas et syno-*

dica sanctorum praesulum Romanorum decreta Ioannis Euangelistae esse perscribunt, et inter diuinos libros recipiendum. Si quis eum deinceps aut non receperit, aut a Pascha vsque ad Pentecosten missarum tempore in ecclesia non praedicauerit, excommunicationis sententiam habebit. Itaque lectum fuisse in conuentibus sacris hoc vaticiniorum volumen, abunde constat; intellectum, non item. Obscuritatem dictorum, quae hoc scripto continentur, nemo non fatetur magnam; minorem tamen fore arbitramur, si plus veritatis studio, quam suae opinionis amor, darent quilibet. Et profecto quarundam libri partium sensus non ita in occulto latet. Me non deterret a proposito, quam IOS. SCALIGER dixit, sententia, non posse, nisi duo tantum capita XIII. et XIV. intelligi. Vid. *Scaligeriana II. p. 14.*

SECTIO PRIOR.

§. I. Optimos quosque interpretes, statim in limine haerere video. Auctorem verborum, ita graui ac maiestatis plena oratione praecipientem, sine mora agnoscunt omnes. CHRISTVM palam ostendunt praedicata, ex versu VII. et VIII. huc repetenda, quae vniuersa et singula cum hoc, EPXOMAI, propinqua cognatione coniuncta esse, ex dicendis elucebit. Is autem, ad quem sermo dirigitur, PHILADELPHIAE christianae minister, acerrimorum ingeniorum multum exercuit industriam. Etenim de *septem ecclesiis*, per Lydianam Asiae partem dispersis, in quarum numero illa eminet, anceps agitur controuersia. Sub iudice lis est: an, praeter sensum *historicum* et *moralem*, quem vtrumque nemo cum ratione in discrimen vocat, *mysticus* forsitan aliquis, isque *propheticus*, statuendus sit? Inesse his in rebus *προφητικῶν*, etiam proprie ita dictam, tam certum est, quam quod certissimum. Vbique de futuris praedicitur euentibus. At de eo iam disceptatur: vtrum *septem ecclesiae*, nominatim salutatae, earumque et *proprietates* et *fata*, imaginem nobis fiant totius coetus christiani, ad postremam vsque aetatem, per tot discrimina rerum, *septem periodis* distincti? Adfirmant multi, ac vel maxime principes in erudita ciuitate. Hanc ornauit sententiam, in hac propugnanda nihil, quod ad rem pertinet, praetermisit CAMPEGIVS VITRINGA * non minore doctrinae copia, quam modestia, rem suam agens. Et plane non dubitat ANTONIVS DRIESSEN ** adseuerare: *Ecclesiam, quae Philadelpiae est, emblemata exhibere ecclesiae, post Reformationis tempora a sordibus suis repurgatae, eruditionis solidioris et pietatis*

A 2

* in *Anacr. Apocal.* pag. 28. sqq.** in *meditat. in Apocal.* pag. 150.

tatis infucatae nitore splendentis. Mearum vero partium non est, tantas componere lites. Nihil ego hic inuenio euidens firmumque, vbi pedem figam. Imo suspectum mihi fit, quod necesse habet fateri laudatus, etsi maxima laude maior, *VITRINGA**: *demonstrationem septem periodorum, ex historia institui non posse; etiamsi enim varias iam obseruaerimus status ecclesiae mutationes, tamen ex praeteritis nihil colligere possumus certi de futuris: ad prophetias igitur recurrendum esse, inter quas nulla clarior ipsa reuelatione Apocalypctica.* An non hoc fit, petitionem principii, quod aiunt, *committere, et obscurum per aequae obscurum explicare velle?* iudicent me doctiores. In tutiori insistam via, *sensum moralem* percipiens, adeo manifestum, vt a nemine in dubitationem adducatur. Hi animorum characteres, hae virtutum vitiorumque descriptiones, haec imperata et promissa, ad vniuersum pertinent gregem Christo addictum. Datum hoc est caeteris, vt in aliorum vitas moresque tamquam in speculum inspiciant, et, quod vni dictum fuerit, id sibi dictum putent omnes. Eo consilio, epistolis hisce singularibus, ad vnum alterumue scriptis, commune istud subiungitur admonitum: *ο έχων 85, ακουσαι το τι το πνευμα λεγει ταις εκκλησιας.* Et non longe ab initio libri, salutem Vates dicit lectoris, cuiuscunque sint ordinis ac dignitatis, vbicunque terrarum commorentur, absque vilo temporum discrimine: *μακαριος ο αναγινωσκων και οι ακουοντες τας λογους της προφητειας, και τηροντες τα εν αυτη γεγραμμενα.*

§. II.

In ipsa verborum sententia primum est, *ΙΔΟΥ*. Quod quidem profanis Scriptoribus non prorsus inusitatum** nusquam

* *loc. cit. pag. 45.*

** *SVIDAS* hunc in modum exponit: *ΙΔΟΥ, αντι τε λαβε, κρατει.* Eius

exemplum aliquod praebere haec mihi videtur loquutio, *L V C A E* cap. XIX. versu 20: *ιδου, η μια σου,* quod alibi

nusquam tamen frequentius, quam sacris in litteris, ac vel
 maxime in *vaticiniis*, occurrere, adeo manifestum cernimus,
 vt nullum fere sit dubium, quin illa vocula hebraeis וַתִּנָּחֵם et וַתִּנָּחֵם
 respondeat. Hoc autem vtrumque vsu venit 1) in adseue-
 ratione de *futuris* rebus, atque ita Vatum consuetudine sem-
 per accipitur; 2) in demonstratione *praesentis* causae, quae
 iam ante oculos obuersatur, cuius notionis exempla in
 sanctis historiarum monumentis sunt propemodum innu-
 merabilia; 3) in commendatione *virtutis*, e. g. Psal. CXXXV.
 v. 1; nec non 4) in adnunciatione *periculi* subterfugendi pro-
 pulsandique, Genes. VI. v. 17. alibi saepius. Eadem igitur
 ratione, graecum ΙΔΟΥ, in paginis N. F. vsurpatur, pri-
 mum de praenuncia euentuum *expectandorum* voce, Matth.
 cap. I. v. 23. et ita plerumque; rursus de contemplatione
praesentis negotii, Luc. cap. XXII. v. 38; deinde de impera-
 tis *faciendis*, Luc. cap. XXII. v. 10. coll. v. 9. Ioan. cap. XIX.
 v. 26. 27; denique de instante aut certe iam appropinquante
fato, circumspeditione magna et adcurata consideratione
 auertendo, Matth. cap. X. versu 16. Act. c. V. v. 9. Vni-
 uersas hasce quatuor significationes, ad hunc sermonem
 CHRISTI, in quem cogitationem meam confero, optime
 adcommodatas arbitror; nam in integram potius proposi-
 tionem, quam in partem eius tantum, ερχομαι ταχυ, istud
 ΙΔΟΥ intueri nos iubet. Non continuo, si hoc adseritur,
 plures admittuntur vocabuli sensus. Manet vna notio, ea
 vero paullo generalior, quae ambitu suo varias complecti-
 tur species. Adhibenda *attentio* est. Attentio, inquam,
 animi 1) ad *futuros euentus*, ερχομαι ταχυ, 2) ad *praesentiam*
 A 3 *boni*,

alibi dicitur, MATTH. cap. XXV.
 versu 25: *ιδε, ερχετο το σον*. Verum
 tamen ad oraculum nunc explanan-
 dum, id minime aptatum foret, siqui-
 dem hic loci non de accipienda aut

recipienda re, quae alterius *arbitrio*
 ac potestati relicta est, sed de ea, quam
officii postulat ratio, intentione animi
 ad permanendum in possessione agi-
 tur.

boni, quod manu tenes, ο εχεις, 3) ad officium praestandum, κρατει, 4) ad mala providenda et praecauenda, ινα μηδεις λαβη τον σεφαινον σου.

§. III.

Postea igitur, quam animadvertere iussit hominem, suum ipsi indicat consilium Dominus: ΕΡΧΟΜΑΙ. De aduentu ad iudicium exercendum sermonem esse, in ea causa dubitatio nulla est. Hoc autem iudicium quum sit siue commune, et vt ita dicam, *uniuersale*, siue proprium quorundam adeoque *particulare*; hinc in diuersum abeunt explanatores. Qui exitium terrae Iudaicae euerfionemque reipublicae significari perhibent, hi nihil equidem dicunt a phrasi sacra alienum; nituntur tamen lubrica, si non aperte falsa, υποθεσει de tempore, quo litteris consignata fuit haec diuina patefactio. Demonstrationis eget adfertio illorum, librum iam scriptum exstitisse ante occasum interitumque exsecratae regionis. De quo quid sentiam, nihil attinet dicere. Satis habeo, si ex integra verborum cohaerentia veram auctoris sententiam sciscitari possim. Istud, ΕΡΧΟΜΑΙ, mentem poscit valde attentam ad fructus laborum ferendos, ινα μηδεις λαβη τον σεφαινον σου. Itaque eam definit horam, qua studium coronae obtinendae spem non fefellisse adparebit. Coronae signo, perennem notari beatitatem, post vltima fata percipiendam, infra declarabitur suo loco. Illam beatitudinem consequitur, quoad partem sui nobiliorem, animam, homo moriens (Αποκ. cap. II. v. 10: γινεσθαι μετ' εως ΘΑΝΑΤΟΥ, και δωσω σοι τον σΤΕΦΑΝΟΝ της ζωης). Tandem aliquando in vitam reuocatus, totus perfruetur sorte sua, omni ex parte beatus (per aliud effatum, 2. ad Timoth. cap. IV. v. 8: ο σΤΕΦΑΝΟΣ της δικαιοσυνης, ου αποδωσει μοι ο κυριος εν ΕΚΕΙΝΗΙ ΤΗΙ ΗΜΕΡΑΙ, ecquo autem die? quippe expetendo atque optabili omnibus, quicunque praestolantur desiderantes ΤΗΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΝ αυτου).
Ergo

Ergo iam dicens breui, pro auctoritate, ΕΡΧΟΜΑΙ, confirmat eo, aduentum se parare ad iudicium, de hominibus vniuersis ac singulis faciendum. Dignum sane tanta persona pronunciatum! in quam nomina conueniunt tam illustria, ex versu VII. huc repetenda: ο αγιος, ο αληθινος, ο εχων την κλειδα της Δαβιδ. Res ipsa docet, haec tria inter se differre respectu triplicis officii, quod sibi datum nouit Seruator noster.*. Vt enim postremo loco positum, ο εχων την κλειδα της ΔΑΒΙΔ, *regiam* eius dignitatem manifeste ostendit**; sic maxime fit probabile, bina, quae antecedunt, eo inter se distare interuallo, vt horum alterum quidem, ο αγιος, ad *sacerdotium*, alterum vero, ο αληθινος ad *Prophetiae* prouinciam, pertineat. Non est inaudita atque insolens, quam statuo, vocabulorum distinctio. Verbum αγιαζω, vt et αγιος, de maximo N.F. Pontifice, sacra faciente, adhibetur, e. g. ΙΟΑΝ. cap. XVII, 19. υπερ αυτων εγω ΑΓΙΑΖΩ εμαυτον, id est, interprete ΙΟΑΝΝΕ CHRYSOSTOMO: προσφερω σοι θυσιαν. In primis PAVLLO familiaris est illa dicendi ratio, praesertim in epistola ad Hebraeos, cap. X. v. 10. ΗΓΙΑCΜΕΝΟΙ εσμεν δια της ΠΡΟCΦΟΡΑC της σωματος της Ιησους Χριστου. Conf. v. 29. cap. XIII. v. 12. Hinc explicate dicitur cap. VII. comm. 26: ο ΑΡΧΙΕΡΕΥC οσιος, κενχωρισμε-

* Non sum nescius, vtramque adpellationem, ΑΓΙΟC και ΑΛΗΘΙΝΟC, *generatim* aptam esse tum ad *personam* D.N.I.C. sacrosanctam, tum ad *officium*, quo perfunctus est Mediator, *vniuersum*. Vocatur ipse, ο αληθινος, etiam propter *diuinitatem* suam, I. Ioan. V, 20; item ob *munus* ipsi demandatum, Ioan. I. 9. 17. vbi η αληθεια opponitur νομω, tamquam *regis* (conf. Hebr. X. 1.). Quod ad alterum praedicatum attinet, ο αγιος, id non minus *diuinae personae*, quam *toti officio*, est congruens. Probationis causa instar omnium prouoco ad

verba, Ioan. X. 36. Exploratum tamen habeo, bina haec nomina, αγιος και αληθινος, Christo imposita, vsu frequentiore, a quo temere recedendum non est, commode ita distinguui, vt prius illud, αγιος, ad *Sacerdotis*, hoc posterius, αληθινος, ad *Doctōris* munus, spectet.

** Signifying all the power, regimen and sovereign authority, which Christ hath over his Church (whereof the Kingdom of David was a type of resemblance.) See a Critical and practical Commentary on the New Testament.

χωρισμενος (αγιον, primo ac proprio suo sensu, κεχωρισμενον, se-
paratum, perinde denotare, atque hebraicum שׁוּר, nemi-
nem praeterit.) Nomine altero, αληθινος, fides sinceritasque
Doctōris ac Prophetæ praedicatur, cuius erat, την οδον της Θε-
ου αληθειας διδασκειν, ΜΑΤΤΗ. cap. XXII. v. 16. Audiamus
ipsum, de se loquentem, Apocal. cap. III. v. 14: ο ΜΑΡΤΥΡ
ο πιστος και ΑΛΗΘΙΝΟΣ, quippe cuius ΛΟΓΟΙ ειναι πιστοι και ΑΛΗ-
ΘΙΝΟΙ, cap. XXII. v. 26. Ad singulas hasce proprietates
respicit nostrum, ΕΡΧΟΜΑΙ, ut adpareat 1) *ius* ac potestas
summa, qua praeditus ille veniat iudicatum homines, qui
eius parent imperio, utpote εχων την κλειδα της ΑΒΙΔ, 2) *nor-*
ma iuris dicendi, quippe verbum eiusdem, της ΑΛΗΘΙΝΟΥ,
quemadmodum scriptum exstat 1 ο ΑΝ. cap. XII. v. 48. ο ΛΟ-
ΓΟΣ ον ελαλησαι, εκεινος ΚΡΙΝΕΙ αυτον εν τη εσχατη ημερα. conf.
Apocal. cap. II. v. 16: ΕΡΧΟΜΑΙ σοι ταχυ, και πολεμησω μετ'
αυτων εν τη ρομφαια του ΟΤΟΜΑΤΟΣ μ8, 3) *actus* *modusque* iu-
dicii exercendi, vel absoluendo, vel condemnando, pro eo,
ac fides eis τον ΑΓΙΟΝ siue adsit sincera et probata, siue mi-
nus. Scilicet, si vera sit maneatque tua animi fiducia, meis
in promeritis vnice collocata, tum certe nihil tibi metuen-
dum erit mali. Recti sibi conscia mens, non omni equi-
dem vacat culpa; attamen salua, crede, res erit: εδεν κατα-
κριμα τοις εν Χριστω Ιησ8, Rom. VIII. v. 1. Non omnino causa
cadet is, qui non, quemadmodum oportet, egerit. Non
tua te iustum efficient opera. His ego fungar partibus.
Meam si in te receperis iustitiam, omnibusque numeris ab-
solutam sanctitatem, ego ΑΓΙΟΣ αγιασω σε δια του ιδιου αιματος,
ad Hebr. cap. XIII. v. 12; propterea non damnatoriam in
te dicturus sententiam. De caetero, nulla nos compellit
necessitas, ut statuamus in verbo, ΕΡΧΟΜΑΙ, enallagen tem-
poris. Vix ego putauerim, praesens locum futuri occu-
pare. Lubens primam ac propriam significationem teneo,
quoad eius fieri potest. Id vero mihi persuasum habeo,
non

non tam *euentum* expectandum, quam *decretum* potius voluntatis diuinae, semper praesens nullasque dierum ac noctium vicissitudines ferens, indicari. De *effectibus* ubi agitur, ibi futurum adhiberi solet, e. g. versu 3: *ἤξω*. At cap. II. v. 5. *ερχομαι* (hoc *actum consilii* sapientissimi denotat) *καὶ κινήσω* (en! *effectum* in tempore producendum). Et notatione dignissima est loquutio, ad Hebr. cap. X. v. 37: *Ὁ ερχόμενος ἤξει*, iam *parans* aduentum, tandem tempestiue *uenturus*, se faciet conspicuum. Ita et hoc loco: *ερχομαι*, id est, *meditor venire*.

§. IV.

Adiunctum, maximi est apud nos ponderis: ΤΑΧΥ. Vim vocabuli vt definiam, non diu morabor in ea, quae est in vulgus nota, significatione. Obscurum esse potest nemini, *ταχύ*, idem valere, quod latine dicimus, *cito*. Est praeter hanc, alia vocis potestas. Non solum quod *repen-*
te fit, verum etiam quod nobis accidit *inopinatum*, *ταχινον* experimur. Multum inter se differre haec duo, vel me non monente, vnusquisque intelligit. Nam si quid tarde, ac pene dixeram fero, agitur, fieri tamen potest, vt ingenio tar-
do, rerumque suarum negligenti, opinione citius veniat vo-
letque obuiam. Rursus, qui velocitate cogitationum ani-
mique celeritate sibi et saluti suae bene prospiciunt, nae illis
remotiora mala semper obuersantur tamquam ante oculos,
vt nihil subito nasci putent. Obseruatum iam fuit a P-
TRO RAVANELLO * *cito* fieri, stylo sacro, non tantum ea,
quae intra breuissimum tempus geruntur; sed et certo, op-
portune, atque *inopinato*, etiamsi seros post annos, euentura.
In promptu habeo, quae ad probationem adserti euidentem
proferam. LVCAE cap. XVIII. v. 8. legimus: *λέγω υμιν, ὅτι ποιή-
σει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν* EN TAXEI. Antea, versu 4. in simili-
tudine

* in Biblioth. S. ad voc. *cito*.

tudine huc adplicanda, res ita descripta fuit: *εκ ηθελησεν* ΕΠΙ ΧΡΟΝΟΝ. Postea, versu 7. transfertur sermo ad *τας εκλε- ντας Θεσ*, diuturnis pressos molestiis, diuinum auide exspe- ctantes auxilium, *βοωντας προς αυτον ημερας και νυκτος*, vt sit lo- cus (spatiumque *τη μακροθυμια της Θεσ*, creberrimis precibus, diu multumque auctis, numquam fatigandae. Ne longe hinc discedamus, in hoc ipso patefactionis diuinæ libro subsistamus meditatione nostra. Se statim nobis offert cap. XVI. v. 15: *ιδε ερχομαι Ως ΚΛΕΠΤΗΣ*. Idem fane, ac il- lud: *ερχομαι ΤΑΧΥ*. Quæ sit metaphoræ euoluendæ ra- tio, docemur cap. III. v. 3. *ηξω επι σε ως ΚΛΕΠΤΗΣ, και ΟΥ ΜΗ ΓΝΩΙΣ ΠΟΙΑΝ ΩΡΑΝ ηξω επι σε*. Solent fures, non accelerare, sed procrastinare rem, vt tandem temporis op- portunitatem nacti, subito atque *improviso* adoriantur dor- mientes secure. Comparetur hoc, velim, cum dictis alibi, Matth. cap. XXIV. versu 43. 44: *ως ΚΛΕΠΤΗΣ ΕΡΧΕΤΑΙ ο υιος της ανθρωπου*, id est, non mature, citato cursu, sed *η ωρα ΟΥ ΔΟΚΕΙΤΕ*. Add. v. 48: *ΧΡΟΝΙΖΕΙ ο κυριος μου ΕΛΘΕΙΝ*. At nihilo tamen minus ΤΑΧΥ aderit Dominus, scilicet, *εν ημεραι*, η ΟΥ ΠΡΟΣΔΟΚΑΙ *δελος*, και *εν ωρα η ΟΥ ΓΙΝΩΣΚΕΙ*, versu 50. Neque istud praetermittere possum, 2. PET. cap. III. v. 10: *ηξει η ημερα κυριου Ως ΚΛΕΠΤΗΣ*, postquam versu 9. commemoratum fuit, longa dilatione iudicem a multis in hanc adduci suspicionem: *ΒΡΑΔΥΝΕΙ ο κυ- ριος*. Id quod adprime respondet nostro, *Ερχομαι ταχυ*, quam- quam PETRVM his talibus dictionibus ad Apocalypsin respexisse, cum ISAACO NEWTONO adseuerare non au- deo. Ex eo discimus, quis sit sensus enunciati: *Ερχομαι COI ΤΑΧΥ*, Apoc. cap. II. vers. 5. et 16. Hoc, COI, vt ad antecedens, *ερχομαι*, referamus, consuetudo linguae vix patitur. In tali enim sermonis argumento, vbi impende- re fatum aliquod, aut instare iam plane, aut certe iam ad- propinquare nunciatur, verbum *Ερχομαι*, non tam cum da- tiuo

tiuo, quem vocant, casu, quam cum accusatiuo potius, addita praepositione ΕΠΙ, copulatur: Εξέσθαι ΕΠΙ ΤΙΝΑ. Vid. LUCAE cap. XIV. v. 31. IOAN. cap. XVIII. v. 4. Apocal. cap. III. v. 3. et 10. Ergo pertinet ad sequens ταχυ, ut sit sensus: *tibi repentinum videbitur, quod iam diu tibi destinatum fuit, tibi insperanti cadet, ut veniam.* Virum graece doctum, MATTH. DEVARIVM * cum ratione arbitrari memini: COI, pariter, ac εμοι, simpliciter acceptum, postponi verbo; si autem emphasin aut oppositionem denotet, plerumque proxime praeponi, adeoque, σοι λεγω, plus valere, quam λεγω σοι. Quod vero addit vir eruditus, in tam significante constructione, σοι, vel εμοι, accentum non transmittere ad praecedentem dictionem, sed retinere proprium; id vereor, ut satis sit probatum, nisi forsitan illud σοι, vel εμοι, totius propositionis initium faciat. Nunc me ad meum pensum reuocabo. Non est, quod existimemus, momentum temporis proxime futuri indicari hac loquutione: Εξέρχαι ταχυ. Recte ANDREAS PRUCKNERVS, cum DAVIDE PAREO hac in causa sentiens **: το cito, inquit, non notat tempus instans, sed breuius, quam mundus opinetur. Cito igitur veniet, hoc est, opinione citius. Cum enim mundus altam sibi pacem promittet, aduentus Domini securos repente opprimet, i Thessal. V. 2. Declarant haecenus disputata, quam sit infirma argumentatio, cui tamen plurimum confidit, cum multis haud infimi census Doctoribus, AVGVSTINVS CALMET ***: futuros euentus, NON DIV POST adimplendos, in Apocalypsi referri, nihil utique est, quod ambigamus; etenim ipse Ioannes CITIVS perficiendos nunciat: ecce venio cito. Adsumit vir doctissimus, tamquam certum, cui iam argumenta opposui haud proletaria, ΤΑΧΥ et cito, vnum semper esse idemque.

B 2

* de graec. linguae particulis, pag. 129.

** in Vindictis Bibl. ad b. l.

*** in Proleg. et Dissertat. in Scr. S. proleg. in Apocol. art. I.

que. Valde quidem speciosa fit causa, dum prouocans ille ad Apoc. cap. XXII. v. 10. pergit scribere: *Cum vaticinia in Veteri Testamento res diu post adimplendas respicerent, Dominus ea obsignare Prophetas iubebat (Daniel. XII. 4. Ies. VIII. 16.); Apocalypsin vero, quod cito implenda esset, sigillo muniri prohibuit: ne signaueris verba prophetiae libri huius, TEMPVS ENIM PROPE EST.* Cum itaque plus quam mille sexcentis abhinc annis S. Ioannes Apocalypsin conscripserit, eius vaticinia, saltem perplurima, saeculis retroactis iam completa, iure merito diiudicamus. Ego vero adcuratius haec pensitans, nihil ibi, quod CALMETO faueat, inuenio. Non hoc dicitur: ΧΡΟΝΟΣ εγγυς. Sed ita lego: ΚΑΙΡΟΣ εγγυς. Sciunt linguae periti, καιρον notare opportunitatem aliquid faciendi, etiam tempori seruiendi, et non amittendi tempus, quum sit datum. Iam phrasin, οτι ο καιρος εγγυς εστιν, minime indicare existimo diem, implemento vaticiniorum dictum, tempusque rerum gerendarum propediem adfuturum. Maxime autem praecipi intelligo diligentem praeparationem ad futuros casus, prudentemque temporum obseruationem, vt multum prouidens sibi caueat homo, ne quid improuisum, tametsi ferius veniens, perfringat ac prosternat animum. Id verborum cohaerentia planum facit. Nam statim subiungitur, versu 11: ο αδικων αδικησάτω ετι (ergo nolens sapere, sua culpa pereat) και ο δικαιος δικαιωθήτω ετι (is ita bene rebus suis consulens, et recte vtens tempore, in tuto collocabitur, is feret fortiter ac sapienter, quidquid acciderit, quacunque hora). Eandem credo esse sententiam in fine libri, quae fuit ab initio. Dictum in cap. I. versu 3. ο γαρ ΚΑΙΡΟΣ ΕΓΓΥΣ, aegre refertur ad remotiora ab eo verba (versu 1. α δει γινωσκειν); multo autem commodius ad proxima, hoc ipso in versu 3: μακαριος ο αναγινωσκων, και οι ακουοντες τας λογους της προφητειας, και τηραντες τα εν αυτη γεγραμμενα: ο ΓΑΡ καιρος (tempus animaduertendi, intelligendi, mentemque ad omnem euentum

tum praeparandi) *εγγυς*. * Itaque hoc perinde vim habet cohortationis, atque istud praeceptum Galat. cap. VI. versu 10: *αγαθὸν ὡς* KAIPON EXOMEN, *εργαζόμεθα το ἀγαθόν*. Vnus forsitan mihi iniici possit scrupulus et quaedam dubitatio. Nimirum maxima adficitur laude huius, qui Philadelphiae Christo deuotae praeest, probitas integritasque, qua palmam is vnus praeripiat caeteris, versu 8 et 10. Iam nouimus bonarum mentium indolem. Circumspiciunt vniuersa, et consilio, quantum possunt, excubant vigilantque pro re sua et communi. Ecquo igitur modo quidpiam euenire queat homini subito atque *improvisò*? homini, inquam, cuius adeo est probata fides, adeo magna vigilia et prospicientia? Brevis erit ad hoc, et facillima responsio. Optimae sane inentes, nondum omni vacant culpa et labe, nondum ab omni immunes sunt periculo. Fieri potest, et fit re vera, vt eorum deferuescat aliquando studium, vt ignauia quaedam ac velut torpor animum occupet, nisi perpetuo admonito erigantur et confirmentur. Experientia testis est, etiam alumni disciplinae Christi, iam dormitantibus, imo iam somno sopitis, praeterexpectationem hoc accidere: *ἰδοὺ ἤγγικεν ἡ ὥρα*, Matth. cap. XXVI. versu 45.

§. V.

Ita experrectum monet atque hortatur, imo iubet Dominus: KPATEI. Quae sit verbi notio atque efficacia, praeter IO. PERIZONIVM **, IOACH. KVHNIVS *** copiose perorat. *Tenere id, quod iam in nostram potestatem venit,*

B 3

vt

* Testes cito, eruditum par amicorum BEAUSOBRE ET LENFANT. Hi quamuis in eo a me dissideant, quod commentantur in Apocal. I. v. 3. *car le tems est proche*) comme le tems de l'accomplisse-

ment de ces choses n'est pas éloigné, v. 1: eatenus tamen meae fauent explanationi, quoad subiungunt: *il est tems aussi de s'y preparer*.

** ad Aelign. II. 4.

*** quaeft. philol. pent. V. pag. 8.

ut est propria ac maxime usitata significatio, sic suum hic etiam tuetur locum, ideoque additur, ο εχεις, et opponitur, ινα μηδεις λαβη τον σεφαινον σου. Id vero non ad tempus saltem serva, sed continuo quavis tempestate. Ut adeo simul notetur *firmitas* animi, numquam fluctuante sententia. Tantam in hoc vocabulo inesse vim, tum *oppositio* declarat, ινα μηδεις λαβη, tum *explicatio* manifesto nos docet cap. II. v. 13: κρατεις, και ΟΥΚ ΗΡΗΝΗCΩ, ubi simul testis cuiusdam, ad mortem usque constantis, fit mentio; imo *antecedens* nuncius inopinati aduentus, qui certe perpetuam continuamque poscit animi attentionem, idem confirmat. Ut taceam et *originem* verbi (descendit enim, omnium confessione, a voce κρατος, hinc non simpliciter est, *tenere*, sed animose ac *fortiter tenere*, atque adeo ideam secum fert compositam) et propinquam *cognitionem* cum alio, puta, προσκορτερεω, constanter adhaerescere rei, ne illi desim umquam. Praeterea hoc in libro diuino differentiam inuenio inter τηρειν, et κρατειν, quorum illud quidem, τηρειν, magnam *adcuracionem diligentiamque* in opere bene *obseruando ac perficiendo* exprimit, et facile largior THOMAE GATAKERO * hebraeo נצו et נמנע illud respondere; hoc autem, κρατειν, *firmitatem* animi in re *conseruanda custodiendaque* (imo etiam alicubi in *coercendo* hoste, cap. XX. v. 2.) designat. Est ergo, cuius hominem esse admonitum vult Seruator imperans, κρατει, *constantia*.

§. VI.

Tuemur parta, et studium conseruandae rei, eiusdem possessionem iam supponit: Ο ΕΧΕΙC. Nimirum, non tuo Marte tibi comparatum, sed aliunde acceptum, neque a natura faultrice, sed gratiae salutaris beneficio, et verbi quidem diuini efficacitate, tibi datum, uti explicatur

* dissert. de N. I. stylo cap. XVI.

catur cap. III. v. 3: πως ΕΙΛΗΦΑΣ και ΗΚΟΥΣΑΣ. Conf. v. 8: και ετηρησας με τον ΛΟΓΟΝ. Vsu venire aliquando, vt EXEIN idem sit, ac *posse*, dabo haud inuitus LVDOVICO CAPPELLO *. Hanc igitur notionem, quantum *uales* robore, a loco praesenti non equidem excludendam puto, in primis ad antecedentia respiciens (versu 8: οτι μικραν εξεις ΔΥΝΑΜΙΝ); attamen propria et frequens significatio neutiquam erit deferenda. Quod NORTONVS KNATCHBULLVS ad I. Corinth. XI. v. 10. adnotauit, EXEIN, idem interdum notare, quod *aestimare* et *cognitum habere*, id si testibus idoneis probatum dedisset ille, adprime rectissime huc foret conueniens, in hanc sententiam: Serua, quae-so, quod *habes* permagno *aestimatum*, quod probe cognitum iudicasti vsque adeo, vt hac de causa atrocissima quaeuis subieris pericula, versu 8. et 10. Certius pariter, ac plenius, confido fore, vt in ipsas orationis medullas penetrem, canone huc adplicato, cuius plura dabit exempla b. SALOMON GLASSIVS **: *simplicia verba, pro compositis usurpari solent.* Sigillatim potius, quam generatim loquar, simul testem ad meam adcommodabo causam, HENRICVM STEPHANVM *** ita pro me verba facientem: ΕΧΩ saepe accipit suorum compositorum significationem, pro ΑΝΕΧΩ, item, pro ΑΝΤΕΧΩ, *resisto, obsisto.* Boni animorum pastoris est, virum se praestare, ΑΝΤΕΧΟΜΕΝΟΝ τῇ κατὰ τὴν διδασχὴν πί- σου ΛΟΓΟΥ, ad Tit. cap. I. versu 9. Est autem *αντεχειν*, *contrarie manu tenere* aliquid, repugnante ac resistente alio quopiam. Ad hoc, indicato loco, interpretationis gratia adnectitur: τῇς ΑΝΤΙΑΕΤΟΝΤΑΣ ἐλεγχειν. Et quia prorsus nihil abest, quin id, quod adeo firme grauitaque com- prehensum *retinemus* nullaue iniuria e nostra potestate eri- pi

* in Spicileg. notarum in N. T. pag.

** in Philol. S. L. III. tract. III. can. I.

*** in thesaur. gr. ling. Tom. I. pag. 1318.

pi patimur, valde diligamus et *carum* habeamus; idcirco magnum aestimabilis rei *pretium* simul designatur: siquidem verbum, *αντεχειν*, pro opposito habet *καταφρασην*, MATTH. cap. VI. v. 24. Itaque illud, ANTEXEIN, tres hasce continet notiones: 1) *possessionem* rei, 2) *amorem* atque *aestimationem*, 3) *defensionem*. Nihil in medium protuli, ab instituto alienum. Sic prorsus eandem dictionis huius, O EXEIC, vim esse, et res ipsa docet, et subiecti conditio haud obscure ostendit. Laudat hominis fidem probitatemque Dominus, quae inter tot ac tantas aduersitates inconcussa stetit, qua palmam is non fecit dubiam, immo vero praeripuit, caeteris, v. 8. Adhortatur eum, ad pergendum in hoc stadio, ad perseuerandum tam forti animo in constantia, ne quis, violenta manu impetum in eum faciens, coronam ab eo auferat. Ergo quod iam dicitur, EXEIC, aequè tantum potestate valet, quantum ANTEXEIC. Omnino autem vana fuerit suspicio, si opineris, verba haec, *quod habes*, hunc in modum exponenda esse: *quod putas habere*. Placet talis interpretandi ratio nonnullis REFORMATAE scholae magistris, hypothesei sectae suae inseruiantibus, ne fateri cogantur, fieri posse, ut fidei iacturam faciat quisquam. His, nominatim DAVIDI PAREO, obuiam it B. ABRAHAMVS CALOVIVS *: ubi, inquit, *nequidquam Pareus*, quod habes, de eo, quod habetur *κατα δοξαν*, vel, quod videtur habere; quia expressam litteram, et Episcopi Philadelphiensis apertam laudationem explicat; quasi corona tandem priuari innuantur, qui vulgo fideles habentur, quia non tenent, quod non habebant; quod videbantur habere: Et annon re vera habebat Episcopus, quod tenere iuebatur? Ego, quamquam non dissimulo, *εχειν*, pro, *δοκειν εχειν τι*, poni alias, utpote quod comparatione vtriusque dicti, MATTH. cap. XIII. v. 12. et LVCAE cap. VIII. v. 8. sole clarius efficitur; tamen

tamen hunc ad locum id minime aptum fore, tota orationis series aperte declarat. Quocirca prodierunt ex ipsa REFORMATO RVM societate quidam, aequi aestimatores ac iudices. IOANNES COCCIVS: * *quod habet, quod re vera, ut verum, ut bonum, ut laudem, adsequutus est, non vero, quod putat habere.*

§. VII.

Quid autem sit Obiectum sermonis, tamquam digito indice monstratum, ad quod integra pertineat loquutio, *κατατελει ο εχεις*; de eo nondum inter omnes convenit. Ad coronam referunt, cum CAMPEGIO VITRINGA, Reformatorum plerique, et, qua mente id statuant, nos haud difficili coniectura adsequimur. Hi cogitare debebant, finem coronare opus, et profecto decurrentes stadium, vel dimicantes in arena, praemia virtutis, olim sibi impertienda, adhuc *expectare*, nondum habere, cap. II. v. 10: *γνωπισος - και ΔΩ-ΕΩ σοι τον στεφανον*, et 2. ad Timoth. IV. v. 8: *ον αποδωσει μοι ο κυριος εν ΕΚΕΙΝΗΙ τη ημερα.* Ecquid opus est circuitione atque anfractu? Manifesto nos docet verborum continuatio seriesque, huc repetendum esse ex versu 8: *οτι μικραν ΕΧΕΙς δυναμιν, και ετηρησας μου τον λογον, και ουκ ηννησω το ονομα μου.* *Servare verbum non negando, est, profiteri fidem. Et negare numquam, est, constanter profiteri.* Magna istiusmodi constantia, probatur tentationibus explorata. Tentationes certe infirmam non poscunt fidem, quippe tanto oneri ferendo minus idoneam, sed quo grauiora sustinentur pericula, eo robustiorem factum esse animum cognoscimus. Patet ex eo, per *μικραν δυναμιν*, non tam raras animi dotes exiguamque *fidei* potestatem, significari, quam potius paucitatem *felicitatis, solatiique* inopiam **. Plane sicut PAUL-

C LVS,

* in Cogitatt. de Apocal. ad h. l.

** Ambigue loquitur WILLIAM BUR-

KITT: *thou hast a little strength) a little spiritual and inward strength.*

LV5, magna fane praeditus fide, aduersam fortunam crebrasque molestias, quibuscum conflictabatur ipse, *αδειειν* adpellat saepe numero, simul tamen confessus, se in tanta infirmitate consiliique penuria, Deo opem misero ferente, incrementum fiducia ac spei, Deo semper confisae, cepisse, 2. ad Corinth. cap. XI. v. 5. 9. 10; *οταν αδεινω, τότε δυνατος ειμι.* Atqui *αδειεια* idem notat, ac *μικρα δυναμις*. Propterea laude dignus iudicatur iste nominis IESV confessor, quod, tametsi onere susceptarum calamitatum pressus, fortunae rebus animique viribus attenuatis atque imminutis, *μικραν εχων δυναμιν*, nihilo minus per Dei gratiam erectus et despicens fortunam, admirabilem virtutem ac fortitudinem fidei maximam declarauerit, *και ετηρησας με τον λογον, και ει ηρησω το ονομα με.* E. constans doctrinae I. C. confessio, robustae fidei, quae grauissimis malis vrgentibusque frangi non poterat, incorruptus atque integer testis, tam eximia ornatur laude; ideoque ista cohortatio, *κρατει ο εχεις*, vt permaneat ipse in veteri sententia, perinde postulat flagitatque, atque illud: *κρατωμεν της ομολογιας*, ad Hebr. cap. IV. versu 14.

§. VIII.

Ea demum vere sancta lex est, qua commodis humanae societatis consulitur, quae est recti praeceptio prauique depulsio, imperans honesta ac salutaria, prohibens contraria. Itaque cum ratione praecipit sincera libereque fluens beneuolentia: *ΙΝΑ μηδεις κ. τ. λ.* Cuius particulae propriam creberrimamque notionem iam retinere, sermonis argumentum nos iubet; quidquid tandem sit de rarioribus quibus-

Id accipi potest vel de imbecillitate fidei, vel de gustu ac sensu gratiae et consolationis diuinae deficiente. Si prius in mente habuerit vir eruditus, nego. Sin posterius, concedo.

Interea bene habet, quod addit: *and but few external and outward Helps and Aduantages.* Expository Notes on the New Testament.

quibusdam voculae significationibus, quarum vnam exponit vir illustris IO. FRIDERICVS HOMBERGK * aliamque, prorsus singularem, obseruat celeb. ANTONIVS BLACKWALLVS **. De reliquis, consule MATTH. DEVARIVM ***. Haec profecto numquam fallit regula: quoties antecedit admonitum de actione morali, consilio instituenda, toties quod sequitur, INA, *finalem*, vt ex vsu scholae loquar, causam ostendit. De eodem igitur non possumus hic loci non cogitare, voculae aptando sensu: INA μηδεὶς λαβὴν τοῦ στεφάνου σβ.

§. IX.

Longum foret percensere numerando ea, quae ad vocem CTEΦANON illustrandam adferri poterant. Innumerabilia sunt de coronis, *sacris*, tum sacrificiorum ac victimarum, tum sacram rem facientium et sacerdotum, ornamentis, de *regiis ac principalibus*, de *conuiualibus*, de *nuptialibus*, de *militaribus*, earumque diuersis generibus, de *agonisticis*, et si quae sunt aliae, monumentis mandata ac posteritati propagata, in quibus commemorandis industriam exercuerunt suam antiquitatum periti, et in tanta multitudine vel primo nominandus loco CAROLVS PASCHALIVS. Illorum ego non compilabo scrinia, nec dicendi vbertati dabo operam. Dicam breui, quantum res postulat. Procul hinc absit coronarum *nuptialium* * considera-

C 2

tio

* in *Parergis S. ad Marci cap. IV. pag. 98.*

** in *Crit. S. N. F. Tom. I. P. I. §. 8. pag. 133. edit. Lips. Reu. WOLLII studio elaboratae.*

*** de *graecae ling. partic. pag. 169.*

* Moris erat Christianorum, in primis *Graecorum*, vt sponsis coronae imponerentur. Et *nuptias* iure ita sibi proprio vindicasse coronas, vt illae propterea κατ' ἐξοχὴν coronarum no-

mine adpellatae fuerint, vnde et ἀκολυθία τοῦ στεφάνου, officium coronationis, suam duxerit originem, docet prolixè IACOBVS GOAR, ad *Euchologium graecum*, pag. 385 et 397. Equidem, quum per tria nascentis ecclesiae saecula coronarum vsu Christianis omnino interdixerint Doctores, idcirco etiam a *nuptialibus* se abstinuisse homines castos probosque,

tio contemplatioque, quum nulla earum in textu nostro adpareant vestigia. Oninium minime est existimandum, *Poetarum* redimita lauro tempora in mentem nunc venisse Vati, diuino instinctu adflatuque nobilitato. Si quis velit opinari, per idearum confociationem, *Principum victorum* diademata hunc ad locum apta esse, non impediam. Probabile forsitan fiat ex eo, quod antea ponitur: *προσκυνησάων ενωπιον των ποδων σου* (conf. cap. I. v. 6. V. 10.); et statim postea: *ο νικων, ποιησω αυτον θυλον κ. τ. λ.* Vti prius ad *regiam* dignitatem, sic posterius ad *victoriam* pertinet. Magis tamen ad veritatem adcommodate dicam, nec dubito fore plerosque, qui meae suffragentur adseuerationi, a re athletica siue agonistica arcessitum esse hoc vocabulum. Id nobis persuadet consuetudo sermonis sacri perpetua. Toties ad circum, ad currentes in stadio, ad certamina, aut, si mauis, ad omne ludobosque,

ad liquidum perduxit Summe Vener. SALOMON DEYLINGIUS, *Obs. S. P. III. obs. XVI. §. 5.* At enim sub auspiciis aetatis IV. mutatos fuisse mores, illamque quotidie magis inualuisse consuetudinem, negari nequit. In arcanam tam peruecti ritus rationem inquirentibus, hanc subministrat CRITOPVLVS in *Confess. fidei* cap. XII. *sertorum distributio tamquam PRAEMIUM VICTORIAE fieri consuevit, quod sponsis ecclesia suppeditat, quoniam detestati fartiuas nuptias scortationem et promiscuos conuentus, vagae libidinis irritamenta virtute superauerunt.* Idem istud iam dudum memoriae prodidit IOANNES CHRYSOSTOMVS, in *Homil. IX. in I. epist. ad Timoth.* *οτι αμαρτωλοι ideo coronis ornari, quia TRIUMPHVM quasi canentes, velut victores casti in thalamum ingrediantur, neque*

illis coronas gestare integrum esse, qui castitate prodita voluptatibus succubuerint. Vid. IO. CASP. SVICERI *Thef. eccles. Tom. II. pag. 1016.* Quid gens hebraea suis moribus rectum decensque habuerit, id magno eruditionis adparatu in lucem profert Magnif. DEYLINGIUS I. c. in *Cant. cap. III. vers. 11.* commentatus. Quae tandem, inclinata atque ad finem vergente republica, acciderit rerum mutatio, num illa desponsatorum ornamenta penitus fuerint abrogata, an saltem ex bitumine confectae coronae in desuetudinem venerint, myrteis autem et rosaceis adhuc uti licuerit; de eo multum disputare Iudaeorum Magistros, doctissimus WAGENSEILLIUS in *Sota fol. 49.* commemorat. Vid. cel. CHRIST. SCHOETTGENII *borae ebr. et Talmud. in Matth. cap. V. v. 13.*

ludorum genus, qui adpellantur gymnici, respicere scriptores diuinitus illuminati solent, quoties de *corona*, vel de praemio ferendo, mentionem faciunt. Qua de causa haud in anem iudico coniecturam, acri incitatione illa, ΚΡΑΤΕΙ Ο ΕΧΕΙC, ad morem *Agonothetarum*, *Aliptarum*, ac *Paedotribarum* mentem oculosque conuerti, quibus hoc datum erat, ut descendentes in arenam et iam pugnantēs sedulo adhortarentur, et diserte quidem facta *coronae* promissione, ne suo deessent officio, ut fortes se praestarent strenuosque. Eundem in modum de simili dictione Apocal. cap. II. v. 10. arbitratur PETRVS ZORNIVS, vir doctissimus, idque testibus probat locupletibus. Ut anteoccupem, quod puto opponi, breui perorabo causam. Valde suspicaberis, locominus congruenter conuenienterque istud a me adsertum. Magnis equidem in laudibus tota fere GRAECIA fuit, victorem Olympiae citari. Quid vero haec ad ASIAM? speciatim ad PHILADELPHIAM? Respondebo, quod in procliui est. Num quid prohibet, quominus apud exteras nationes metaphora ducatur a ritibus alieni soli, usquequaque *notis*, ubi fama longe lateque peragrauit? Sed, ne videamur iusto liberaliores, etiam Asiae ciues, artem exercendo agonisticam, Graecorum mores imitari consueuisse, PHILOSTRATI ET FALCONERII auctoritate laudatus ZORNIVS dilucide explicat.

§. X.
Nos ad rem accedamus propius. Quid intelligatur per CΤΕΦΑΝΟΝ; quaeritur. Metuunt, nec frustra, REFORMATI Doctores, si sempiternam beatitatem isto nomine designari adfirmant, ne ex eo efficacissimum contra necessariam, qualem ipsi fingunt, sanctorum perseuerantiam, argumentum depromatur. Cuius vim ut effugiant, aut, si possint,

* in *Biblioth. antiqu. et exeg. pag. 869. seqq.*

possint, infringant, aliud nobis persuadere conantur. Eximie doctus IOANNES ARROWSMITH * tamquam sibi non constans, *sive coronam Ministerii, sive veritatis evangelicae coronam*, indicari decernit. At ne vnum quidem sacris ex litteris proferre valet alterutrius significationis exemplum. Et, quod vnice excitat ex Rabbiorum scholis, quibus *corona legis* in ore versatur, testimonium, in eo vix minimum se inuenisse sciat suae causae praesidium. At nihilo tamen minus fere eandem adoptavit sententiam, atque ex instituto ornandam sibi sumsit vir clarissimus, WILHELMVS ERN. EWALDVS, omnes in eo contendens nervos, vt nos faciat certiores, non ad iuvenes athletas, sed ad CΤΕΦΑΝΟΦΟΡΟΥC, magnam in Asia minore celebritatem consequutos, respiciendum esse; qua in causa sibi consentientem habet, numquam sine honoris praefamine nominandum THEODORVM HASAEVM. ** Omne vero conficit negotium optimus verborum suorum interpres, ipse CHRISTVS, cap. II. v. 10: *δωσω σοι τον σεφαιρον της ΖΩΗΣ*, seu quod alibi dicitur, *αμαραντινον* *** ΤΗC ΔΟΞΗΣ, non prius accipien-

* in *Tact. Sacr. Lib. III. cap. III. §. 21.*

** vid. *Museum Brem. Vol. II. P. III.*

num. 3. et 4.

*** IACOBVS LYDIVS in *agonist. sacr. cap. XLV.* existimat, STEPHANVM citans testem, vocem *αμαραντινον* non fieri ex *αμαραντος*, quatenus nomen est adpellatiuum et adiectiuum, sed, quatenus est nomen certi floris proprium — Et amarantum coronis adhibitam fuisse docet quoque TIBVLLVS L. III. et IV. Ab eadem sententia se non alienum profitetur CORNELIVS ADAMI *observatt. theol. phil. pag. 436.* Tantis viris ego ad stipularer lubens, si hoc me non impediret, quod amaranti vsum in luctu

quidem magnum ac frequentem, in laetitia autem publica, praesertim in victoribus et athletis sua laude ornandis, nullum fuisse, PHILOSTRATI testimonio, ad quod ipse tamen provocat LYDIVS, compertum habemus. Et quod PETRVS I. epist. V. v. 4. *αμαραντινον* vocat, id cap. I. v. 4. *αμαραντος* adpellat idem, adiungitque *αφθατος*, manifesto indicio, vtrumque pariter nomen esse adiectiuum, et *αμαραντινον*, siue *αμαραντος*, a verbo *μαρασσω*, quemadmodum *αφθατος* a *φθισσω*, originem suam ducere; hoc tantum observato discrimine, quod *αφθατος*, aureis et metallicis coronis, at *αμαραντινον* floren-

piendum, quam *Φανερωθειςτος του αεχιστοιμενου*, I. PET. cap. V. v. 4. Conf. 2. ad Tim. cap. IV. v. 8. et IAC. cap. I. v. 12. Neque omnino infitias ire audet eruditus ARROW-SMITH, * saepius usu venire, ut vita aeterna nuncupetur corona. Comparationem ipse instituit, satis ad rem apte: Vocabulum, corona, vitae aeternae adplicatum, duo designat, 1) gloriam illius praemii (corona siquidem seu diademate nihil est inter sublunaria gloriosius; unde passim in Apocalypsi coronis Optimates insigniuntur) et 2) amplitudinem illius gloriae; quia sicut corona caput undique cingitur, ita totus homo coelesti gloria. Annum bonitate sua coronare dicitur Dominus, quia singulae tempestates anni suis quaeque frugibus et Dei erga nos beneficiis cumulantur; sic, cum utramque stolam induerit coeli incolae, singulae facultates singulaque corporis membra coelestem penitissime gloriam imbibent, atque adeo totus homo coronabitur. Sunt praeterea, fateor, pia meditationes IACOBI LYDII ** inter quas eminet una: coronarum forma omnium formarum est perfectissima et capacissima, omni ex parte in sese vergens. Haec una nusquam incipit, nusquam desinit. Haec forma refert motum circularem, qui solus est perpetuus. Vnde Manilius lib. I. hanc formam commendans sic cecinit:

*Haec aeterna manet, diuisque simillima forma,
Cui neque principium est usquam, nec finis in illa.*

*Itaque olim Athletarum perfectio et consummatio hac coronae forma fortean fuit significata. Atque ita similiter perfecta et aeterna beatorum in coelis felicitas et gloria, per coronae formam circularem designari potest. Plura in numerato habet CORNELIVS A LAPIDE *** nec dubito, quin augeri queat numerus, si ingenio indulgere consultum foret. Interea, quam possit*

florentibus et herbaceis, opponi videtur.

* in *Tact. Sacr.* pag. 306.

** *l. c. cap. XLV.*

*** in *Commentar. in Apocal. cap. II. v. 10.*

possit maleuola astutia id, quod bona mente pronunciatum fuit, in malam partem vertere, exemplo discimus, quod scriptum reliquit CAROLVS PASCHALIVS: * *Heraclius Ponticus, et auctor Etymologici, hanc ipsam circularis formae excellentiam, quae coronae propria est, repraesentant his verbis: Ὁ κύκλος ὁ περὶ τὸν οὐρανὸν κυκλοῦν, corona est summitas, quae currit undique. Hac forma visa, contremuerunt illi, qui IULIANO sacrificanti adstabant, nimirum, cum in extis adparuisset signum crucis, corona circumdatum. Hinc enim isti coniectores coeperunt suspicari, nullos nec temporis nec locorum fines doctrinae christianae statutos esse. Primum, quod corona est symbolum victoriae. Deinde, quod forma circularis, ex omni parte incipiens, et in se desinens, finem designat nullum. Haec is, qui sacris praecerat, elusit, et quidem quaesitori commentis. Quippe is victimam aliud significare dixit; atque adeo hinc palam esse, christianum dogma in se reuerti, hoc est, vanescere et extinguistum circulari forma, intra quam coerceretur, angustias eius demonstrari. De caetero, beata sua forte contenti prisca aetate, ciuitati christianae adscripti, vanam mundi gloriam generoso contemptu aspernabantur. Imo non decere christianos homines, coronas ferre capiti impositas, ne ad profanos saeculi mores se accommodare, vel saltem aeternam beatitudinem flocci facere videantur, demonstratum it TERTULLIANVS, eoque consilio librum de corona militis composuit. ** Suam laudem ac dignitatem quaerebant illi omnem*

* de coronis, Lib. I. cap. VII.

** Certos tamen fines ac terminos illi rigori constituit PAVLVS ARINGHVS, in Roma subterr. T. II. Lib. VI. cap. 49. dum in eo est, ut coronarum in christianis sepulcrorum monumentis antiquitatem ab omni suspitione vindicet: verum, ait, si orthodoxorum Patrum sententias diligenter expendamus,

illas potissimum coronas Christianis deferre, quae hominibus gentilitiae superstitioni deditis, in obscenis ludis, exsecrandisque sacrificiis vsui erant, et quibus ipsamet idolorum vel certe defunctorum capita, vano futilique obseruantiae ritu cingebant, vetitum fuisse constabit: nullatenus vero eas gestare interdicebatur, quibus milites post partam

omnem in cruce IESU CHRISTI, spe freti certissima, fore, ut coronam inde ferant numquam interituram. Ex ea religione enata fuit *crux coronata*, de qua, praeter alios, IO. BAPTISTA CASALIVS * et IOANNES CIAMPINVS ** mentionem faciunt. Quid? quod etiam *vincula* vocabantur *coronae*. POLYCARPI ad Philippenses epistola tale habet initium: δεσμῶν, αἰνῶν ἐστὶ διαδήματα τῶν ἀληθῶς ὑπὸ Θεοῦ καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκλελεγμένων. Neque ita male, quoad *corona* accipitur pro *decore* atque *ornamento*; quemadmodum ipse PAULVS suis calamitatibus tantum tribuit honoris: ἡτὶς ἐστὶ ΔΟΞΑ ὑμῶν, ad Ephes. cap. III. v. 13. Atque hanc fuisse mentem POLYCARPI, cognoscimus ex adiuncto: ΑΓΙΟΠΡΕΠΕΙ δεσμοῖς, quae decent sanctos, vinculis. Quatenus autem *praemia* laborum significantur, coronam a luctatione cursuque distingui oportere nimis est manifestum.

§. XI.

Suum cuique tribuit iustitia: τοῦ σεφαινον COY ***. Ex eo colligi posse videtur DAVIDI PAREO * Sicut erunt gradus poenarum in inferno, sic fore praemiorum differentias in coelo. Adiumentum forsitan adferre poterat huic sententiae, quod statuunt

nam sedatis bellorum procellis victoriam, cum solemnes deinde triumphos agerent, - - redimiti incedere consueverant, rel.

* de veteribus sacris Christ. ritibus, P. I. cap. I. pag. 7.

** vid. de cruce stationaria inuestig. histor. pag. 5.

*** Legem XII. tabularum, in qua erat haec sententia: QVEI CORONAM PARIT IPSVS PECVNIAVE EIVS, VIRTVTIS ERGO DIDITOR, ita commode illustrat CYNRADVS RITTERSHVSIVS: nihil

interest, utrum IPSE quis certauerit, et victor euaserit, siue ipsius equi et serui et quadrigae; haec enim omnia continentur in hac lege PECVNIAE adpellatione. Nos vero sciamus, et sancte teneamus, homini aeternos ambienti honores, coronam non aliam, quam suo ipsius labore partam, decerni, nihil ipsi prodesse alienam virtutem, et *supererogationis* opera esse barbarum sermonem in negotio sacro. Tua corona, tuam fidem diligentiamque postulat.

* Opp. exeget. P. II. pag. 1123.

statuunt antiquitatum periti, discrimen inter coronas et corollas, siue corollaria, nec non inter coronas, quarum non omnes fiebant participes, et praemia certaminis, virtutis laude inferioribus data, in quorum numero etiam *ponum* habuisse veteres, ANTONIVS BORREMANSIVS.* obseruat. Memorabilis exstat locus in CLEMENTIS epistola II. ad Corinth. και ει μη δυναμεθα απαντες σεφαιωθηναι, και ευχυσ του σεφαιου γενομεθα. Haec ad verba IO. BAPTISTA COTELERIVS scite adnotat: lux petenda est ex legibus athleticis, quippe per quas uni CORONA cedit, consequuntur alii PRAEMIA, alii postea LAVDEM; caeteros nec corona, nec praemium, nec laus manet. Eandem in sententiam EPHREMVVS pronunciat, referente PETRO FABRO **: *feslinemus autem magis, ut cum perfectis ac fidelibus CORONEMVR; sin vero vel cum multis placentium LAVDEM praeconii mereamur. Beatus, qui in agone certauerit, ut cum PERFECTIS victoriae CORONAM accipiat! Miserabilis vero, qui hoc tempus vitae suae negligenter consumserit, ut indignus sit, etiam cum MINIMIS COLLAVDARI.* Haec ille. De aureolis, in cerebro SCHOLASTICORVM, qui vocari solent, factis, prolixè disserere, vix operae foret pretium ***. Ego vero ut sine mora ad propositum redeam, fateor quidem ingenue, gloriosissimae vitae portionem variam, eamque gradibus distinctam fore*. Quo in argumento dilucide explanando iam sua aetate AVGVSTINVS, cum

* Variar. lect. cap. XII.

** Agonistici Lib. III. cap. X.

*** Somniantes vident illi tres gradus aeternae gloriae supremos, quibus nomen aureolarum imponunt. Has ita dispertire audent, ut Martyribus una, eaque praecipua, altera Doctoribus, tertia virginibus adsignetur. Quam ob rem S. STEPHANVM, primum omnium N.F. aetate Martyrem, bea-

titatem omnibus numeris absolutam, adeoque triplicem palmam, adeptum esse opinantur, nimirum aureolam Martyris, aureolam virginis, quia coelebs obiit, et aureolam Doctorum. Sic verba reddidi B. IOACHIMI HILDEBRANDI, de diebus festis, p. 27.

* Ex SOCINI schola prodiisse quosdam, id negantes, conqueruntur, profligantque errorem excellentes Viri,

cum IOVINIANO in arenam descendens, utilem praestitit operam. Et Martyribus, dummodo vere tales fuerint, in sedem beatam euectis, quanto illustrior in ipsis enituerit fides, tanto maiorem impertiri gloriam, non sine ratione credidit pia antiquitas*. At vereor tamen, ne distinctio coronae et praemii, a mente Seruatoris, iam dicentis, longe sit remota. Certe PAVLLVS nullam hic agnoscit differentiam, dum vni ex concertantibus, maxime strenuo, omnibusque in stadium ingressis (mira alacritate antecellenti, praemium pollicetur, idem istud per coronam interpretatus: ΕΙΣ δὲ λαμβάνει τὸ ΒΡΑΒΕΙΟΝ - ἢ καὶ Φθάρτεν CTEΦΑΝΟΝ λαβώσιν, 1. ad Corinth. cap. IX. v. 24. 25. Porro, quod iam coronae nomine designat CHRISTVS, id praemium adpellat ipse, cap. XXII. versu 12: καὶ ἴδου, ἐρχομαι ταχύ· καὶ ὁ ΜΙCΘOC μὲ μετ' ἐμεῦ. Denique promissione, vni data, τὸν σεφάνου C O Υ, nihil hominis proprium ac singulare respondere Dominum, id planum facit vox Apostoli: οὐ (σεφάνου) ἀποδώσει ΜΟΙ ὁ κυριος, ΟΥ ΜΟΝΟΝ δὲ ΕΜΟΙ, ἀλλὰ ΚΑΙ ΠΑCΙ τοῖς ἠγαπηκῶσι τὴν ἐπιφάνειάν αὐτοῦ, 2. ad Timoth. cap. IV. v. 8. De merito autem operum, in textu, quem prae manibus habemus, nec vola nec vestigium exstat. Imo potius contrarium adparet ex insignibus praedicatis, nequidquam aliud, quam fidem in CHRISTI promerita fideique confessionem, celebrantibus, versu 8: ἐτήρησας με τὸν λόγον καὶ οὐκ ἠνέησα τὸ ὄνομα μου.

§. XII.

Tantae felicitatis iacturam ne faciat homo, forte oscitans et dormitans, admonetur: καὶ ΜΗΔΕΙC ΛΑΒΗΙ τὸν σεφάνου σου. Longissime a scopo aberrant, in tenebris quae-

D 2

rentes

ii, ABRAHAMVS CALOVIVS, in Socin. proflig. et IOAN. ADAMVS SCHERZERVVS in Collegio AntiSociniano. Ipse autem SOCINVS ad-

firmat diserte, copioseque probat, in epistolis ad Dudithium. * vid. HENRICT DODWELLI dissert. Cyprian. XII. §. 29. seqq.

rentes lucem, quibus placet priscum huc trahere institutum, cuius haec fuit ratio, vt Athletae, victores abeuntes, coronas e loco eminentiore suspensas sibi adsciuerint extensa manu. Id quod dixere λαμβανειν. Non infitior, hoc in more positum fuisse antiquis gentibus, et plura de eo dabunt PETRVS FABER et IACOBVS LYDIVS. Nec multum tibi repugnabo, si, quod est dictum alibi, λαμβανειν το βραβειον (1. ad Corinth. cap. IX. v. 24.) item, ληψεται τον στεφανον της ζωης (IACOBI cap. I. v. 12) ex ritu iam indicato illuminandum putaueris. Hoc scio certum, ad praesens sermonis argumentum nihil facere illius consuetudinis notitiam. Recte b. ABRAHAMVS CALOVIVS: Num autem, ait, praecise mos iste Agonistarum respiciatur, qui ex aliquo eminentiore loco ad pensam coronam, incitato quam ocysissime cursu, manibus arripiebant, temere definiri videtur; neque nostro cursui, sed diuinae gratiae, nos in fide, qua veluti manu adprehendimus coronam, confortanti, tribuenda est consequutio, Rom. IX. v. 16. Ne quis auferat coronam tuam, simpliciter est, ne auferatur tibi corona. Non ergo scrupulose inquirendum, an corona, vni proposita et promissa, vel, quam habet ac possidet per fidem, quae eidem propter peccata proaeretica et απιστιαν, adeoque impenitentiam, aufertur, concedatur alteri, velut in locum eius succedenti. Scilicet verbum, λαμβανειν, praeter frequentem notionem, accipere, etiam auferre significat, et ita quidem, vt in alterius vsum non conuertatur res ablata, sed omnino in deperditis numeranda sit. En! exemplum instar omnium euident, cap. VI. versu 4: εδοθη αυτω ΛΑΒΕΙΝ την ειρηνην απο της γης. Idcirco nihil video causae, cur CORNELIVS A LAPIDE eiusque similes arbitrentur, coronam defectoris, sua culpa pereuntis, alteri, in ipsius locum suffecto, cedere. Imo vero vni mortaliū cuique offertur salus, vniuersis ac singulis parata, ideoque datum est cuilibet, non alienum occupare, sed suum tueri locum. Si quid bene agit, suum facit officium. Si quid con-

sequitur

sequitur optabile, suam homo nanciscitur portionem. Ergo nemo succedit in alius cuiusdam provinciam. Obscure et minus adcurate, magnus alias IOANNES COCCIVS in hunc locum commentatur: *ne quis impediatur ipsius coronationem, et eum priuet corona, vel, ne alii, et non ipse, coronentur.* Rectius planiusque ESTIVS: *non, ut ipse habeat, sed ne tu habeas.* Vocula autem ΜΗΔΕΙC, multitudinem ac varietatem periculorum significari, in confesso est, ut eo alacrior fiat mens, ad tutandam felicitatem, atque ad circumspiciendum omnia, ut hostium nemo, ne vnus quidem, aliquid lucrifaciat. Et memores nos esse oportet verborum, ad Rom. cap. VIII. v. 35. 39: ΤΙC ημους χωρισει απο της αγαπης τς Χρ̄στ̄; Θλ̄ψις, η σενοχωρια - - - ετε ψωμα, ετε βαθος, ετε ΤΙC ΚΤΙCΙC ετερεα κ. τ. λ. Inde iam concludo, voculam ΜΗΔΕΙC (*μηδεις λαμβανει*) denotare, per elegantem προσωποποιαν, omne salutis obtinendae impedimentum, siue personam, siue rem quamcunque, et quoduis triste fatum. Est igitur dilucida significansque descriptio, quam viri clarissimi BEAUSOBRE et L'ENFANT orbi litterato dederunt: *personne ne vous enleve*) *C'est-à-dire, afin qu'il n'y ait ni personne ni chose au monde, qui puisse empêcher que vous ne la remportiez.* Praeterea non contemnendam duco, quam et laudat b. CALOVIVS, observationem EPISCOPII: *non est necesse, admodum laborare de persona accipiente.* Ratio enim loquendi in Scriptura S. usitata obtinet, ut personis aliquando actio aliqua aut passio tribuatur, etiamsi nulla personae ratio habeatur, sed impersonaliter sensus intelligatur; ita, ut b. l. phrasi hac, ut nullus accipiat coronam tuam, aliud nihil indicetur, quam hoc: *ut tibi corona tua non adimatur.*

§. XIII.

Conclusio erit ex necessaria consequutione: posse fieri, ut homo vere credens vereque pius fidem omnino perdat; atque adeo summo in errore versari, qui Synodi Dor-

dracena effata in se recipiunt, tantam statuentes sanctorum
perseuerantiam, ut formido oppositi nulla sit. Nostram
profitemur doctrinam in *August. Confess. Sect. XII.* et in *Form.
Concord. artic. IV*: *reprobamus ac damnamus dogma illud, quod
fides in Christum non amittatur.* Iuuare student atque orna-
re malam causam REFORMATI distinctione aliqua. In-
ter eos PETRVS VAN MASTRICH^{*}: *datur, inquit, fides
seminalis, datur habitualis, datur actualis.* Quam vellem, ut
definitione explicasset singula, et, qua ratione *seminalis* fides
ab *habituali* secernenda sit, plane ac perspicue expediuisset!
Interea haec mentibus infixae haeret opinio, *actualem* fidem
forsitan ad tempus cessare, at *habitualement*, vel certe *seminalem*,
aut, ut alii malunt loqui, *radicalem*, nullo posse interire mo-
do. Abutuntur, ad propugnandum errorem, verbis LV-
CAE, cap. VIII. v. 13. ut et I. EP. IOAN. cap. III. v. 9. Enimvero
tantum abest, ut alterutrum dictum illi faueat opinioni,
ut omnino nostrae veritatis sententiae in eo eluceat, si id
vtrumque comparemus cum textu nostro. Obsecro Le-
ctores, a studio partium alienos, ut cogitate pensitent haec
tria potissimum praedicata. PRIMVM describit *statum* ho-
minis, optimam sane animi indolem: ΕΞΕΙC. Quippe
ex versu 8. huc repetendum, οτι ΕΤΗΡΗCΑC μΕ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ,
και ex ηρησάω το ονομα μΕ, non infirmante, non conuellente, non
prosterne fidei tuam μικρα δυναμει, tam exigua tranquil-
litate, tantis calamitatum fluctibus attenuata atque immi-
nuta (per §. VII.). Atqui haec est praestantissima eorum
conditio, οτινες εν καρδια καλη και αγαθη ακουσαντες τον ΛΟΓΟΝ
ΚΑΤΕΧΟΥCΙ και καρποφορουν ΕΝ ΥΠΟΜΟΝΗ (LVCAE
cap. VIII. v. 15.) a quibus longissimo interuallo remoti sunt
προσκαροι, ΠΙΖΑΝ ΟΥΚ ΕΧΟΝΤΕC (ibid. v. 13.). Ergo is,
quem nunc adloquitur Seruator, non est adnumerandus
illo.

illorum gregi, in quibus non inest *radicalis*, vt sermone peregrino utar, fides. E. habet in se fidem radicatam. Is ipse tamen metuere debet, ne sibi eripiat coronam. E. et probus constansque, potest, si non caueat sibi a malo, fidem, etiam radicatam et seminalem, amittere. Nec tantum de *confessione* dicitur, sed fides vna laudibus extollitur. Dicitur PRIMVM: *ἐτήρησας μὲν τοῦ λόγον*, toto pectore amplexus es religionem; tum vero sequitur: *καὶ ἐκ ἡρώτων τὸ ὄνομα μὲν*. E. ad vtramque, tum internam fidem, tum externam fidei confessionem, pertinet istud: *ὁ ἔχεις*. E. frustra est IOANNES MARCKIUS * adserens *fidei inamissibilitatem* (re barbara dignum nomen!) *quamvis non ratione actus, aut confessionis externae, certe tamen respectu habitus fidei*. SECUNDVM imperat bonae menti officium recte faciendum: *ΚΡΑΤΕΙ ὁ ἔχεις*. Haec est vox monentis, imo iubentis. Admonita et praecepta, sunt incitamenta. Incitatione indiget nemo, nisi qui muneris sui aut est oblitus, aut obliuisci potest. E. vbi nullum est periculum, ne qua mentem occupet desidia, ibi stimulum admouere, superuacaneum foret. E. qui admonetur de fide seruanda, is potest fidem perdere. Qua de caussa Maiores nostri in *Declar. Form. Concord. Sect. IV.* docentes, *falsam et Epicuream opinionem grauitur redarguendam esse, quod quidam fingunt, fidem et acceptam iustitiam atque salutem, non posse ullis peccatis et sceleribus (tametsi voluntarie et destinata malitia mala opera perpetrentur) amitti; recte iudicant: contra hanc pestilentissimam persuasionem, singulari diligentia hae verissimae, immotae, diuinae comminationes, poenae, admonitiones, Christianis, per fidem iustificatis, saepe retinendae atque inculcandae sunt.* Nescio, quid velit IOANNES ARROWSMITH **: *dato, at non concesso* (concedendum autem id

* in *Compend. Theol. christ. cap. XXII.*** in *Tact. Sacri pag. 310.*

id nobis utique iure nostro postulauimus (§. X.) intelligi illic coronam vitae, quam electis in coelo reposuit Dominus, non inde sequetur deperdi eam posse; sed indulgentissimum Patrem nostrum huiusmodi monitionum stimulos adhibere, et eosdem efficaces reddere ad creandam in nobis perseuerantiam, ne perdatur. Miram hic video idearum copulationem: non sequitur, coronam deperdi posse, licet stimulus adhibeatur, ne perdatur ea. Haec, manifesto pugnantia, quo pacto inter se conciliari et coniungi queant, ego prorsus non perspicio. Dabunt mihi omnes, quot sunt aequi aestimatores et iudices, id fieri posse, quod ne fiat, diligenter praecautum ac prouisum est. TERTIVM ostendit praemia, simul pericula minatur: *καὶ οὕτως* ΛΑΒΗΙ ΤΟΥ CΤΕΦΑΝΟΝ σ8. Duo insunt in vna propositione demonstrationis nerui. 1) ΛΑΒΗΙ. Vbi rapax manus, ibi periculum. Vbi periculum, ibi metus. Vbi metus, ibi non perfecta securitas. Vbi secure viuere non licet, ibi vigilia et prospicientia opus est. Vbi haec, ibi cura rerum bene gerendarum, ac deuitandi aut propulsandi mali. Vbi hanc postulat necessitas, ibi possibilitas, ut ita dicam, vacillandi, cedendi, et succumbendi fortunae. 2) ΤΟΥ CΤΕΦΑΝΟΝ σ8. Haec tanta cura ac sollicitudo adhibenda est, ad obtinendam coronam. Corona est praemium, idque sempiternum (§. X.). Id vero non prius datur, quam in fine laborum, quibus tota consumitur aetas nostra (Apocal. cap. II. v. 10.) E. ad finem usque perseuerandum est et permanendum in veteri sententia, ne auferatur corona. E. haec potest auferri. E. et finaliter, quod dici solet, amitti potest fides (probe tamen obseruata inter credentem, et electum, differentia). Proinde non denegatur probo et cauto homini certa salutis suae ratio. Tantum, ne arrogante inanique persuasionem tumescat et securus fiat animus, cauendum est. Nimirum certum habemus

mus aliquid vel simpliciter et *absolute*, vel quadam *conditio-*
nis lege (plane sic, vt duplex eiusmodi necessitatis genus ne-
 mo sapiens in discrimen vocat). *Absolute* certum adpella-
 mus, *vbi tanta est rei perfectio, quae mutationis omnis experta*
est omnique vacat periculo. Tam beata forte, dum eam exspe-
 ctamus adhuc, iam nondum fruimur. Id nostra non fert
 mortalitas, quod tandem aliquando, superata morte, me-
 lioris vitae praestantia adferet. Quamdiu cum hac aeru-
 mnosa vita luctando exercemur, tamdiu recordari nos oportet
 verbi: *εχ οτι ηδη ελαβον, η ηδη τετελειωμαι, διωκω δε, ει και κατα-*
λαβω κ. τ. λ. ad Philipp. cap. III. v. 12. 14. Contra ea, quod
 posita *conditione* certum dicitur, id consistit in *maxima effica-*
citate mediorum sufficientium conseruando bono effugiendoque ma-
lo. His si recte vtamur mediis, in spe innitimur certissima.
 Sin minus; tum mediorum aut ignoratio, aut neglectio, aut
 abusus vel sinistra adplicatio, hominis fallit expectationem.
 Hoc est, quod praecipit Legatus Christi: *ο γεννηθεις εκ του Θεου,*
ΤΗΡΕΙ ΕΑΥΤΟΝ, και ο πονηρος εχ απτεται αυτου. I. IOANN.
 cap. V. versu 18; ob eamque causam commendat suis sum-
 mus Imperans *vigilantiam*, MATTH. cap. XXVI. v. 41. *Vi-*
gilantia mentis, est assidua meditatio atque attentio animi
 ad salutem integram, eiusque tum *impedimenta*, tum *media*.
 E. fundamenta huius virtutis iacta erunt, si cogitemus 1) im-
 minere periculum, tamquam *impedimentum* felicitatis; 2) pos-
 se euitari illud, virtute *mediorum*, ad obtinendam conseruan-
 damque salutem. Vtrumque complectitur vna vox PETRI,
 in prioris epistolae capite V. versu 8. et 9: *γρηγορησατε* nam
 1) *periculum* est iam *praesens*, *οτι ο αντιδικος υμων ο διαβολος, ως*
λεων ωρυομενος, περιπατει, ζητων τινα καταπιη, 2) sunt vobis Dei
 beneficio *datae vires* largae plurimumque valentes, ad conii-
 ciendum in fugam hostem: *ω αντισητε σερεοι τη πισει.* Nihil
 igitur lucri faciunt, qui in Synodi Tridentinae decreta iuran-
 tes existimant, in nostro textu se inuenisse, non quod pueri

in faba. Illis obuiam it b. ABR. CALOVIVS *: *non tamen id concedendum CORNELIO A LAPIDE, quod nemo certus esse possit de sua perseverantia et salute, nisi quoad certitudinem ABSOLUTAM. HYPOTHETICA enim omnino datur, si scilicet MEDIA salutis non negligimus.* Opportune mihi accidit, ut S. PAVLLVM audiam loquentem, dictione e circo petita: *εγω ετω τρεχω ως εν αδηλω, 1. ad Corinth. cap. IX. v. 26.* Hinc argumentor: quot erant requisita, ut alacriores efficerentur ad pergendum in stadio, ac spe firmissima fulcirentur iuvenes, tot sunt nostrae fiduciae in negotio salutis fundamenta. Illos nimirum esse oportebat certissime persuasos de quinque hisce veritatibus: 1) *vere decerni virtuti praemium*; 2) *idque praestare caeteris rebus, atque adeo operae esse pretium, sine mora instituere cursum, imo conficere*; 3) *et licere cuius, dummodo nulli parcat labori, ad tantam adire dignitatem*; 4) *etiam vires non deficere hominem, ad perficiendum opus*; 5) *nec mutari mentem brabeutae, sed, quod semel fuerit statutum promissumque, id reuocari numquam.* Haec rei momenta, si ad magnam grauemque religionis causam adcommoventur singula, christiano homini, tendenti ad metam et properanti, sempiternam gloriam quam certissime pollicentur et confirmant. Nullum est dubium, quin 1) *sint promissa diligentiae praemia, η ευσεβεια επαγγελισαν εχουσα ζωης της νυν και της μελλουσας, 1. ad Timoth. IV. v. 8*; 2) *haec beatitudo excellentia sua praestantiaque longe omnes multumque superet labores, λογισμααι γαρ οτι εν αξια τοσ παθηματα τε νυν και εν προς την μελλουσαν δοξαι, Rom. VIII. v. 18*; 3) *parati sint honores ac decreti vniuersis ac singulis, quot flagrant desiderio tam beatae fortis, ην αποδωσι ο κυριος πασι τοις αγαπηκοσι την επιφανειαν αυτε, 2. ad Timoth. cap. IV. v. 8*; 4) *instructus sit homo per Dei gratiam viri-*

bus,

bus, iisque sufficientibus bono operi, non minus praeclare inchoando, quam plane perficiendo, πεποιθως αυτο τειτο, οτι ο εναρξαιμενος εν ημιν εργον αγαθον, επιτελεσει αχρς ημερας Ιησθ Χρστς, ad Philipp. cap. I. v. 6; tandem 5) *immutabilis* stet sententia, αμεταμελητα γαρ τα χαρισματα και η κλησις τς Θεσ, ad Rom. cap. XI. v. 29. Sectatores SOCINI, Numini sanctissimo mutationem consilii tribuentes, atque adeo electionis perennem constantiam praefrac̃te negantes, simul electionem ad salutem et gratiam salutarem temere inter se confundentes, ratione expugnant, praeter CALOVIVM et SCHERZERVM, IOANNES HOORNBECKIVS* et SAMVEL MARESIVS.**

§. XIII.

Tantam inesse sentio vim in verbis, ad quae explananda sic meam adhibui diligentiam, vt vel minimum eorum pondus habeat maximum. Dabo studiose operam in nervos argumentationum, ex singulis vocabulis proferendos.

ΙΔΟΥ. Tela *praeuifa* minus nocent, ac pronida rerum futurarum mens caute in quouis versabitur negotio. Fecit, quantum poterat, qui animo sane beneuolo, vt magnopere caueret, *praemonebat* hominem. E. si piger hic, nihil curans, nihil pensi habens, sui negligens fuerit officii, tum nullus erit *excusationi* locus. conf. IOANN. cap. XV. v. 22. MARCI XIII. 23. ιδου, προειρηκει υμιν παντα. Ergo βλεπετε.

ΕΡΧΟΜΑΙ. Seruum oportet *vigilando* expectare Patrem familias, quando hic *aduentum* parat. Vid. LVC. cap. XII. v. 35. 36. 37. Et propterea tardat et commoratur Dominus, non vt differat promissum, sed vt otium nanciscatur.

* in Socinismo profligato T. I. Lib. II. cap. 7.

** in Hydra Socin. expugnata, Tom. III. Lib. V. cap. 17.

ciscamur ad praeparandas res necessarias, 2. PET. cap. III, v. 9. *E. vigilantes tempore vtamur sapienter.*

TAXY Prudentia iubet mentem, quavis circumspeditione et adcurata consideratione cauere, ne quid sibi improvisum atque inopinatum (per §. IV.) accidat. Qui semper promptus est et alacer, nihil illi euenire poterit vniquam opinione citius. *E. semper vigilandum.*

KPA TEI Quicquid roboris valet plurimum, is suae poenas dabit temeritatis et negligentiae. Et quo largiores sunt ipsi vires, quo magis efficacia sunt praecepta atque admonita, eo peccat atrocius, dum sua potestate non recte utitur, dum sciens volensque se non componit ad nutum voluntatemque Domini. Conf. LUCAE cap. XII. v. 47. *E. forti animo pugnandum est ac vincendum strenue.*

O EXE IC Cuicunque data est rerum copia, nae ab illo maximam pro beneficio gratiam repetet fortunae molitor et effector. Vid. LUCAE cap. XII. v. 48. Et turpe est, deliciis otio desidiaeque perdere, vigiliis studio et labore parta. Nihil tanto dedecore peius est, honestae vitae gloriam turpi morte maculare. *E. decet virum bonum ac fortem constantia.*

INA Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem. Indignum est homine, recta ratione praedito, actionem suscipere, et, quo tendat, non cogitare. *E. non solum fortiter et constanter, verum etiam sapienter decurrendum est in spatio.*

MHAE IC Quo plura nobis imminet pericula, eo maiorem adhibere cautionem ac diligentiam debemus. Adest multitudo inimicorum. Indignum erit, a pari vinciat aut superiore; indignius, ab inferiore atque humilio-
re.

re. E. *multum* homo sibi caueat ab hoste, salutis suae bene prospiciens, ut *nulli* cedat violentiae, *nec vlla* aduersitate prosternatur. E. ne triumphum canat ante victoriam, etiamsi semel iterumque victor abierit, nondum adeo se in tuto collocatum esse sciat, ut nihil possit ultra cogitari. Ita sanguinolentis et ex acie redeuntibus dicitur: *maeste virtute esto!*

ΑΑΒΗΙ Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. Quicquid praemium, non prius accipiendum, quam in *ultimo* vitae temporisque momento, per oppressionem sibi ereptum perdit, is profecto damnum patitur, quod *resarcire* nemo valebit umquam. E. *summo* studio, ad *extremum* usque halitum continuando, ad obtinendam beatitudinem homo constans adnitatur!

ΤΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ Maxima illecebra est peccandi, impunitatis spes. Contra ea certissima remunerationis expectatio, fortissimum praebet virtuti incitamentum. E. haud inuitus, sed *lubens*, cum maxima animi voluptate tuum facias officium, certo certius sciens, *ὅτι οὐ κοπος σου ἔκ ἐστὶ κενός ἐν κυρίῳ* I. ad Corinth. cap. XV. v. 58.

CΟΥ Nunc *tua* res agitur. *Suae* cuique utilitati, quod sine alterius iniuria fieri potest, seruiendum est. Et se ipsum frustrari, profecto est extrema iniustitia. Nec te aliena saluum efficit fides*. Tibi hoc datum est, ut tuarum actionum Deo reddas rationem. *Ἐκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ Θεῷ*, ad Rom. cap. XIV. v. 12. E. iustus propriae felicitatis amor, *tuam* postulat industriam.

E 3

SECTIO

* vid. b. HENR. PIPPINGII *Diff. inaug. de fide aliena, Viteb. habita.*

SECTIO POSTERIOR.

§. I.

Cognouimus ex verborum enodatione, rem, de qua agitur, esse *constantem fidei confessionem*, qualis deceat hominem vere christianum (Sect. I. §. VII.) De hoc argumento partite, definite, distincte dicam, quae possum, non ut volo, sed ut me temporis angustiae cogunt. Euoluam, quae iam in quaestionem veniunt, praecipua: 1) quid sit *fides*? 2) quid *confessio* eius? 3) quid *constans confessionis perseverantia*? 4) quae causae, cur nos illa *deceat*?

§. II.

Fidem descripturus, mitto de industria varias multumque inter se differentes, sed ab instituto meo alienas, vocabuli notiones. Tantum dicam breui, quantum ad *fidem divinam* generatim explicandam facit.* *Fides* et *scientia* quodammodo conueniunt, quoad vtraque consistit in *cognitione veritatis*, satis *certae*, omnique exceptione maioris. Vbi enim credulum se praebet aliquis, et ratione siue infirma, siue omnino nulla, ad adsentendum mouetur, ibi non *fidem* adhibet, sed vel leui probabilitate atque *opinionem* ducitur, vel imbecilli animi atque anilis *superstitionem* prodit. Certam oportet esse firmamque veritatem, in qua *fides* sit innixa. Quam ob rem PAVLLVS tantum sibi tribuit: ΟΙΔΑ & ΠΕ-
ΝΙΚΤΕΥΚΑ, 2. ad Timoth. cap. I. v. 12.

§. III.

* Ut HUGONIS GROTII fert opinio, *fides* in epistolis Paulinis, est *existimatio* magnifice sentiens de Dei potentia, iustitia, bonitate, et, si quid promiserit, in eo praestando constantia. Quot et quantis laboret vitiis

illa definitio, ad liquidum perduxit b. CALOVIVS in *Bibl. illustr.* N. T. Tom. II. pag. 10. De *fide*, quam nonnulli fingunt, *naturali*, erudite elaborata exstat disputatio, Praeside b. I. O. FRANC. BVDDEO Ienae habita.

§. III.

Quum autem *veritates* non vnius sint generis, etiam *principia cognoscendi* sint admodum diuersa, hinc et *modus cognitionis* humanae non erit plane idem. Duo sunt *genera veritatum*. Quaedam nobis praesentes existunt, easque sentimus aut mente percipimus. Reliquae, a nostra intelligentia remotiores, aliena relatione ad nos veniunt. E. duo sunt *cognitionis principia*. Perspectum habemus aliquid atque exploratum, vel ex propria *mentis attentione*, vel ex *aliorum testimoniis* fide dignis.

§. IV.

In eo igitur distat Fides a Scientia. *Scimus* ea, quae *sensus et ratiocinatio* vnumquemque, qui sapit, docent. *Credimus*, quae idoneis *testimoniis* firmata ad nos perferuntur; πιστευομεν δια την λαλιαν τινος, IOAN. cap. IV. versu 41. 42. Et hoc est vnicum medium, ad notitiam illarum *veritatum* adquirendam, quae sunt a nostra intelligentia remotae (§. III.)

§. V.

E. quae *fidem* constituunt, haec sunt requisita: 1) vt res sit *vere* gesta; 2) vt sit certissimis monumentis *testata*. Prius si adfit, habemus *cognitionem*, quae est adcurata nostrae mentis ac perceptionis cum Obiecto, quod et quale *re vera* existit, conuenientia. Posterius, *adsensionem* efficit, quo nomine indicamus iudicium adfirmans, propter rationem, ad hoc *veritatum* genus adcommodatam, nempe auctoritatem *testimonii*.

§. VI.

Quod si accedat 3) quod res illa sit *bona*, imo et *nostra*, nobis plurimum profutura, atque ad nostros vsus destinata adeo, vt nobis *iure nostro* eam vindicare queamus, ex eo *fiducia* enascitur. Adde vnum: si *bonum* illud sit *perfectum*, cer-

tum, numquam perituum, neque e nostra potestate eripiendum unquam; tum firmam certamque nanciscimur fiduciam. *Fiducia* enim nequidquam est aliud, quam propensio ad bonum, quatenus id in nos recipere, eodemque perfrui nobis licet ita, ut in eo adquiescamus. Huius autem *fiduciae* firmitas, in perpetuitate boni, tam praestantis, tam aestimabilis, tota innititur.

§. VII.

E. in tanta causa, ubi de *veritatibus* aequae certis atque utilibus, et ad nos pertinentibus, clara adsunt *testimonia*, in tanta, inquam, causa, *fides* nostra tribus his absoluitur partibus: *cognitione*, *adsensu*, *fiducia*. E. *adsensus* sine *notitia*, eaque satis clara ac distincta, quam vocamus *explicitam*, aut omnino nihil est, aut temeraria superstitio. Turpe est, ut verbis CICERONIS utar, cognitioni ac perceptioni adser-tionem adprobationemque praecurrere. Omnibus in rebus, omnium maxime in diuinis, temeritas in adsentiendo errorque turpis est. Et profecto nerui atque artus sunt sapientiae, nihil temere credere.

§. VIII.

Nemo vnus potest magis locuples esse rerum *testis*, quam DEVS, falli ac fallere nescius. In primis perditae salutis nostrae instauratio, *arcanis diuinae* benignitatis ac Sapientiae consiliis adnumeratur, σοφία Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ I. Cor. II. v. 7. μυστήριον κεκρυμμενον ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ, ad Ephes. cap. III. v. 9. E. *humanae rationi*, sibi relictæ, prorsus obscura atque ignorata sunt, vera hominis beatitudo eiusque fundamenta, αὐτοφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ ἔκ ηἰσσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, αὐτοποίησεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, 2. ad Corinth. cap. II. v. 9. E. *spes verae ac sempiternae beatitudinis*, est ex genere illarum veritatum, quae a nostra intelligentia procul absunt (§. III.) E. non alia ratione, quam *testimoniorum* fide atque aucto-

auctoritate, in eius rei notitiam peruenimus (§. IV.) E. hanc veritatem non scientia, sed *fide*, adsequimur ac tenemus (per eumd. §.)

§. IX. Is, qui *unus* est salutis recuperatae auctor, ipse *unice* valet notam omnibus ac *testatam* facere suam de salute nostra voluntatem. E. *testimoniis diuinis* opus est, alia non suppetunt, in negotio salutis nostrae. Vid. 1. IOANN. cap. V. versu 7. II.

§. X. Interpres mentis diuinæ ac summa testificatio de salute hominum instauranda, non est, nisi *verbum Euangelii*, id vero non aliud, quam litteris mandatum. IOANN. cap. V. versu 39: *ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυρεῖσαι*. Conf. ad Gal. cap. I. v. 8. Hoc verbum est *verum*, imo ipsa veritas, IOANN. cap. XVII. v. 17. Est etiam *certum*, omni certius sensu atque experientia, 1. PET. cap. I. v. 19. conf. v. 17. 18. Est non minus *bonum*, solatii plenum, salutem nobis nuncians *nostram*, omni ex parte *perfectam perpetuamque*, Rom. I. 16. Ephes. I. 13. Rom. VIII. 32. 2. Timoth. I. 12. vbi vim verborum, *σωτηρία, ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν, μου, φυλάξαι*, confiderate velim ponderes. E. in veritatibus, ad salutem hominum veram ac perennem spectantibus, *fidei* nostrae tres sunt actus*: *cognitio, adensus, et fiducia*, eaque *plena et certa* quam maxime (§. VII.)

§. XI.

* Ex eo intelligitur discrimen, quod iam AUGUSTINVS, in tr. XXI. in Ioann. Eu. quodammodo obseruauit, inter hasce loquutiones sacras: *πιστεύειν ΤΙ, πιστεύειν ΤΙΝΙ, πιστεύειν ΕΙΣ ΤΙΝΑ*. Coniuncta leguntur illa tria, IOANN. cap. XIV. v. 10. & *πιστεύεις ΟΤΙ, κτλ. v. 11. πιστεύετε ΜΟΙ, v. 12: ο πιστεύων ΕΙΣ ΕΜΕ*. Scili-

cet, credere ALIQUID, est *nosse rei veritatem*, quod et qualis existit. Credere ALICUI, *adensionem* indicat, qua verbis ac *testimoniis* alterius fidem adhibemus. Credere IN ALIQUEM, firmissimam denotat animi *fiduciam*, in hoc, tamquam summo Bono, positam.

§. XI.

Bonorum omnium fundamentum exhibet foedus gratiae, LV c. I. v. 72. 74. ad Hebr. VIII. 10. 12. 2. ad Corinth. VI. 18. comp. cum cap. VII. v. 1. Huius Sponsor est IESVS CHRISTVS, sanguinem profundens, ad Hebr. cap. VII. v. 22. Et unus ille Mediator, 1. ad Timoth. cap. II. v. 5. 6. E. verba testimonii, quibus Numen propitium, salutis nostrae optime consulens, cogitata sua patefecit, si ad vnam Summam referenda sint, vniuersa CHRISTI promerita complectuntur. Audiamus ipsum de se loquentem: ΕΚΕΙΝΟΥ (ΥΡΑΦΑΙ) ΕΙΣΙΝ ΑΙ ΜΑΡΤΥΡΕΥΣΑΙ ΠΕΡΙ ΕΜΟΥ, IOAN. cap. V. versu 39. In eandem sententiam IOANNES pronunciat, in 1. epist. cap. V. v. 9. ΑΥΤΗ ΕΣΤΙΝ Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩ ΘΕΩ, ΗΝ ΜΕ ΜΑΡΤΥΡΗΣΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩ ΥΙΩ ΑΥΤΟΥ. Subiungitur ratio, versu 11. et 12. quippe quia veritates, de quibus testimonium DEVS dicit, ad salutem sempiternam spectant: ΑΥΤΗ ΕΣΤΙΝ Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ, ΟΤΙ ΖΩΗΝ ΟΙΩΝΙΟΝ ΕΔΩΚΕΝ ΗΜΙΝ Ο ΘΕΟΣ: atqui nulla est, sine Christo, salus: ΚΑΙ Η ΖΩΗ ΕΝ ΤΩΙ ΥΙΩΙ ΑΥΤΟΥ ΕΣΤΙΝ.

§. XII.

Vna veritas plures secum fert res circumstantes, causas, partes, fines, effectus, adiuncta. E. datur veritatum cohaerentia, quarum ea est ratio, vt vna res alteri declarandae, illustrandae, confirmandae, amplificandae, inseruiat. Ea igitur, quae sunt necessario tamquam vinculo inter se connexa et apta, separare ac diuellere nobis non est integrum. Sic multa existunt, quae ad CHRISTVM bene cognoscendum requiruntur, tum antecedentia, tum comitantia, denique et consequentia. Ob eam causam fundamentum doctrinae christianae, cum CHRISTO velut lapide angulari copulat PAVLLVS ad Ephes. cap. II. v. 20. Ipse Seruator noster, Apoc. cap. III. v. 8. laudat hominis fidem: ΟΤΙ ΕΤΗΡΗΣΑΙ ΜΟΥ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ, verbum meum, de me testimonium perhi-

perhibens, tenuisti, idque *integrum*, καὶ ἐν ἡγεμονίᾳ ΤΟ ΟΝΟ-
 ΜΑ ΜΟΥ. *Nomen*, est signum, rei essentiam ac proprie-
 tates indicans, illamque ab aliis rebus distinguens. E-
 quodcunque ad personam, ad officium triplex, ad statum
 Christi vtrumque, pertinet, id vniuersum *nomine Christi* con-
 tinetur. Et res ipsa loquitur. Tolle, si audes, doctrinas
 de imagine Dei, de nefaria hominis defectione, de peccato,
 de reatu eiusdem duplici, de communi generis humani mi-
 seria, de sanctitate, iustitia, sapientia, misericordia, quae in
 Deo insunt, de seruo hominis peccatoris arbitrio, de con-
 uersione mentis ad Deum, de regeneratione, de iustificatio-
 ne, de renouatione, et quae sunt reliqua; quid fiet tandem
 hoc pacto? Nonne ita plurimum de munere ac dignitate
 Mediatoris detrahes, diminuesque? Nonne satisfactionis,
 quam ex asse praestitit ille, et necessitatem et modum for-
 mamque, nec non fines, vsus, et consuetudines, destrues? Non-
 ne adeo vniuersam de IESU CHRISTO doctrinam, incer-
 tam mancam atque imperfectam efficere tentabis? E. aut
 ludunt in re seria, aut nesciunt quid somniauerint, qui *fun-
 damentales*, vti vocantur, *fidei articulos* peranguste coarctan-
 do, multa praetermittunt, multa flocci faciunt, eleuantque
 doctrinae christianae capita. Magno studio nihil agunt
 LATITVDINARII, vt et REMONSTRANTES, quorum co-
 natus ita compresserunt strenui veritatis vindices, vt caus-
 sam prope desperatam praesidioque nudam prostrauerint.
 Sunt inter se connexae et aptae omnes doctrinae salutaris
 partes. Ergo aut vndique religionem tolle, aut vsquequa-
 que conserua.

§. XIII.

Utilitas veritatum ex *fine* cognoscenda est atque aesti-
 manda. Id enim vocamus utile, quod est iustum *medium*,
 ad *finem* salutarem nos perducens. Istud medium si sit *vni-*

cum, et finis sit ultimus, quorum tendunt omnia, sit necessarium. Veritas doctrinae de CHRISTO, diuinitus patefacta est *medium*, quo recte prudenterque vtentes *salutem aeternam* adipiscimur. 1. Timoth. II. v. 4. Praeterea nulla patet ad salutem via. Hoc consilio monumentis litterarum mandatae sunt res gestae CHRISTI, *ἡμεῖς πιστεύοντες ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡμεῖς πιστεύοντες ζῶντες ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.* IOAN. cap. XX. v. 31.

§. XIV.

DEFINITIO I. FIDES, est cognitio cum adsensu et fiducia coniuncta (§. X.) ex verbo Dei, speciatim Euangelio acquisita (per eumd. §.) doctrinae de Iesu Christo (§. XI.) omniumque veritatum ad Christum pertinentium (§. XII.) qua fit, ut homo ad veram aeternamque salutem suam perueniat (§. XIII.).

§. XV.

Si quis ex animi sententia sermonem profert, et, quod vere credit, quod idoneis testibus probatum et cognitum recte iudicauit, signis euidentibus declarat, et sapiente quidem consilio, is confessionem edit suam. Itaque confessionis, si ea fuerit genuina, quatuor sunt proprietates; respectu 1) *Subiecti*, ut sit homo bonae mentis atque indolis; 2) *Obiecti*, ut sit veritas, eaque perspecta atque explorata; 3) *Modi*, ut sit aperta mentis declaratio; 4) *Finis*, ut illa declaratio sit prudentia, utilitati et nostrae et alienae prospiciente, temperata. Haec igitur virtus, opposita habet vitia quatuor. Opponitur 1) *scurrili dicacitati*, leuitatis indicio, quando lingua praecurrit mentem, et multa, etiam si vere gesta sint, inconsiderate tamen ac temere, sine discrimine, sine ratione et prudentia, palam diuulgat; 2) *imprudenti silentio*, si quis de veritate, libere et aperte pronuncian- da, celat alios; alias enim, ubi clara adsunt rerum testimo- nia, ut verbis non opus sit, ibi taciturnitas imitatur confes- sionem;

sionem; 3) astutae *dissimulationi*, qua veritas rei non omnino quidem reticetur, at subobscura dicendi ratione, data opera, non satis aperte profertur, et quasi velis quibusdam obtenditur; 4) turpi *mendacio*, quo negatur, quod est verum ac salutare, et vicissim, quae sunt falsa ac perniciofa, ac si essent vera, adfirmantur. Hinc *ομολογεῖν*, e regione verbi *αργεομαι* collocatur, IOANN. cap. I. v. 20. Quando igitur Seruator optimus maximus seruo suo tantum tribuit laudis: *ἐκ η̅ρη̅σω το̅ ονομα̅ μου*, id idem est, ac *ωμολογησας* *.

F 3

§. XVI.

* *Ομολογεῖν*, esse nonnumquam verbum forense, cui hic aptandus sit sensus, ut *sponsionem*, siue *adstipulationem* denotet, HERMANNVS ALEXANDER ROELLIVS docet, in *Comment. in epist. ad Ephes. pag. 313.* Conf. viri clarissimi PETRI ZORNII *opusc. S. P. II. pag. 240.* De differentia autem *confessionis* et *professionis*, an et qualis forsitan sit illa, iam tempori parcens cum nemine litigabo. Leg. clarissimi viri, SAM. FLOR. RIVINI eleganter scripta dissertatio *de Professoribus veteris ecclesiae martyribus*. Nec me detinebit alia quaestio: vtrum agnoscendum sit aliquid discriminis inter *μαρτυριαν* atque *ομολογιαν*. PATRIBVS, qui honoris causa vocari solent, aliquando in more positum fuit, ut *Martyris* titulo CHRISTVM ornaverint vnicum. Quam ob rem Martyres quosdam, istud dignitatis nomen a sese deprecatos fuisse, memoriae prodidit EVSEBIVS, *hisor. eccles. Lib. V. cap. II. ὁδὼς παρεχωρεῖν τῆς ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ προσήγοριαν τῷ Χριστῷ, τῷ πιστῷ καὶ ἀληθινῷ Μαρτυρῇ* (Apoc. I. v. 5.) - - - *ἡμεῖς δὲ ΟΜΟΛΟΓΟΙ μαρτυροὶ καὶ ταπεινοὶ.* Sic re-

lata refert IO. CASP. SVICERVS in *thes. eccles.* Qui idem observat, inter *Μαρτυρας*, sensu latiori, et *Ομολογητας*, hoc interfuisse, quod illi fuerint, qui acerbissimos cruciatus, atque adeo ipsam mortem, pro gloria Christi sustinuerint; hi autem, qui Christi causa tormenta quidem fuerint petpessi, etiam mori parati, tametsi postea eluctati ex illo periculo manserint superstites. Imo semel coram Magistratu veritatem confessi, tandem et omnes vere christiani, nomine *Confessorum* digni iudicabantur. CYPRIANVS *epist. VII. feu Lib. I. epist. V.* quae est ad Rogantium et ceteros Confessores missa: *qui, inquit, pacifica, et iusta, et bona, secundum praeceptum Christi loquitur, Christum quotidie confitetur.* Illam autem *Martyrum* et *Confessorum* distinctionem, non semper vsu venisse, vel vnum TERTVLLIANI testimonium nos dubitare non finit. Ad cuius *librum ad Martyres*, IACOBVS PAMELIVS scite adnotat: *vel ex solo libri titulo patet, Martyres adpellari a Tertulliano non solum eos, qui torti essent et tormenta perpessi, siue viui siue defuncti, sed et eos, qui, ut torquerentur, in-*
cluse

§. XVI.

Data est nobis facultas, sensa dicendo exprimendi, non in detrimentum, sed in emolumentum, vt nemini noceamus, cuius et nobis ipsis prodesse studeamus. E. veritas, aperte declaranda, debet esse aptum ad promouendam vtilitatem medium, nec maioris vtilitatis impedimentum, *λογος αγαθος προς οικοδομην της χρειας, να δω χαριν τοις ακουουσιν*, ad Ephes. cap. IV. v. 29. Nemo nescit, nisi qui omnia ignorat, taciturnitatem interdum eloquentia potiore, interdum optimum ac tutissimum esse rerum gerendarum vinculum. Itaque omnino praecipit prudentia, vt, si res ita postulet, aut dissimulemus verum, aut tacendo supprimamus ea, quae tutius occultantur, quam manifestantur. Quae iam diu mota fuit, et quae recentiori aetate in primis IACOBO SAVRINO magnam attulit molestiam, controuersia, non a me intacta relinqueretur, nisi hac perfunctus opera mihi fecisset otium S. V. Abbas IO. LAVRENTIUS MOSHEMIVS, *disertatione theologico-morali de officio hominis christiani circa veritatem in dicendo*. Suo rem comprobat exemplo CHRISTVS, aequae tempestiue loquutus, atque opportune tacens, et amicis silentii imponens legem, MATTH. cap. XVII. v. 9. MARCI. cap. VII. v. 36; quamuis his ex locis et similibus, *disciplinae arcani* ius elici non posse, mihi certissime habeam persuasum. Sunt autem certe maxima, quae christiana fides secum fert *bona*, quibus omnes saeculi voluptates ac felicitates longe sunt inferiores. *Αλλα μενεγυε και ηγουμαι παντα ζη-*

clusi erant, quos peculiariter S. Cyprianus Confessores nuncupat. Quod reliquum est, doctrinam, quae itidem est plana veritatis declaratio, eateenus a Confessione distare intelligo, quatenus illa ad statum quietis, haec ad difficillima persecutionum tempora, respicit. Ergo non frustra vtuntur pii

Μιαν
Maiores nostri, in *Formula Concordiae*, hac saepius reperita dictione: *Credimus, docemus, et confitemur. DOCEMVVS*, donec erimus felices, rebus pacatis, tranquillo animo. Etiam *CONFITEMVR*, quando afflictiore sumus conditione, turbulenta tempestate.

μὴν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστὸς Ἰησοῦς, ad Phil. cap. III. v. 8. E. quando fidei confessio exigitur, loqui praestat, quam tacere. In tanta causa, qua nihil est grauius, ita libenter confiteamur verum, vt non solum fateri, sed etiam profiteri videamur.

§. XVII.

Confessio est *declaratio* mentis, per *signa*, eaque satis *euidencia* (§. XV.). *Signa*, quibus mentem declaramus nostram, et recte percepta cum aliis communicamus, sunt *verba* et *facta*. Hisce signis facta declaratio, *euidens* tunc erit, quando nullus in aliorum animis dubitationi locus relinquitur. Dubitatio oritur vel ex *ambiguitate* sermonis, vel ex *contradictione*. E. ab omni declaratione, adeoque et confessione, absit omnis et ambiguitas, et contradictio. Est autem *contradictionis* quaedam species, si, quod *sermone* adfirmatum fuit, idem eodem tempore ac respectu *ipso facto* pernegetur. Et nostra, quam profiteamur, fides, est sancta, imo sanctissima, IV D A E V. 20. Conf. ad Tit. II. II. 12. E. sanctitas integritasque vitae, a fide nostra separari nequit. Illa vitae probitas in opere magis, quam in sermone consistit, MATTH. cap. VII. v. 21. E. *fidei confessio* non tantum ore fiat, verum etiam opere. Iusta est animaduersionis seueritas : Θεὸν ὁμολογεῖν εἶδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνεῖνται ad Tit. cap. I. v. 16.

§. XVIII.

Confessio est declaratio mentis nostrae ac sententiae de eo, quod satis *perspectum* et *cognitum* habemus. E. praeter veritatem rei, etiam cognitionis nostrae veritas requiritur. Nam adsertio sine ratione ac probatione, non tam confessionis, quam dicacitatis nomen meretur (§. XV.). Et *fidem* diuinam, explicita notitia, cum firmo adsensu fiduciaque coniuncta, constituit (§. X. XIV.). E. *confessio* veritatis,

tis, speciatim *fidei* salutaris, sit *solida*, argumentis, fidem gi-
gnentibus diuinam, fulta, vt nihil ore proferamus sine ra-
tione, *ετςιμοι προς απολογισον παντι τω αιθεντι ημας λογον περι της εν*
ημιν ελπιδος, I. PET. cap. III. v. 15. Nolo equidem in me susci-
pere causam HENRICI DODWELLI de *paucitate Martyrum*,
et, quae vir eruditus in historiarum monumentis inuenisse
sibi visus est, non ego ad examen reuocabo. At in foro
conscientiae si dicenda sit sententia, manifeste constat,
omnes rerum inscios, rudes, et prorsus sacrarum litterarum
expertes, e censu testium veritatis delendos esse, ideoque
forsitan multo minorem fore Martyrum copiam, quam
vulgo existimatur.

§. XIX.

Confessio est veritatis satis exploratae declaratio *ex*
animi sententia (§. XV.). Et postulat signorum *euiden-*
tiam, quae impeditur *ambiguitate* (§. XVII.). E. *sincera* sit,
ingenua, atque ab omni fuce aliena. Cauendum igitur est
maximopere, ne qua dicantur ambigue de rebus ad fidem
spectantibus. Non tangam in praesenti verendam poten-
tum quorundam hominum societatem, aequiuocationum
amantissimam, ob eamque causam omnibus, quibus ma-
gis amica est veritas, vehementer odiosam. Etiam libel-
lus *Interim*, ouo prognatus eodem, triste praebet istiusmo-
di fraudulentae calliditatis exemplum. Detestabile vitium
merito reprehendit nostra *Form. Concord. Declar. art. IV:*
hoc ratum, certum et fixum esse debet, quod phrascs et propositio-
nes illae - - - non sint docendae, defendendae, pingendae, sed potius
ex ecclesiis nostris, vt falsae, et non sincere, explodendae atque
reiiciendae, quippe quae tempore persecutionis (ubi clara et per-
spicua confessione aduersus omnis generis corruptelas et depra-
uationes articuli iustificationis maxime opus erat) ex Interreligio-
nis formula renouatae promanarint. Ibidem paullo antea ob-
seruatum

seruatum fuerat, ambiguitatem sermonis, in tanto religionis negotio, grauissimis litibus atque altercationibus occasionem dedisse: *haec controuersia initio tantum ex aequiuocatione uocabulorum occasionem sumsit.*

§. XX.

Confessio est eius, quod vere *credimus*, publica declaratio (§. XV. XVI.) E. qualis *fides*, talis quoque sit fidei *confessio*. Fides est cognitio veritatum *omnium*, necessario ad Christi promerita pertinentium (per defin. I. §. XIV.). E. et confessio fidei sit *uniuersa*, vt integri veritatum systematis habeatur ratio. Incredibile dictu est, quanto in errore versetur, IOANNI LOCKIO viam parans THOMAS HOBBSIVS, vincula doctrinarum soluens, omnemque mouens lapidem, vt nobis persuadeat * *non esse, nisi vnum fidei christianae*

* in *Leuiathane*, cap. XLII. et seq. Sed nihil portat noui. Fuerunt iam AVGVSTINI aetate; qui *professionem fidei diminutam, et ad vnum hunc articulum*, credo, filium Dei esse Iesum Christum, *restrictam voluerunt, frustra prouocantes ad exemplum Philippi, eunuchum ad hanc breuem confessionem baptizantis, Act. cap. VIII. v. 37. nec non ad dictum illud, 1. Corinth. II. 2: non statui, quidquam scire inter vos, nisi Iesum Christum, eumque crucifixum. Tanta autem semper fuit PATRVM religio, vt vnus articuli confessione minime contenti, integram perfectamque fidei formulam ab expetente sacrum lauacrum vnoquoque poposcerint. Vid. IOSEPH. BINGHAM origg. eccles. L. XI. cap. VII. §. 8. Sane PAVLLVS ingenue declarans, se Christum nosse, eundemque in crucem actum, nihil praeterea, hanc veritatem non vnicam nominat, sed primam omnium ac praecipuam, plura secum*

ferentem dogmata, quam ipse neuti quam aliis *diuinae* doctrinae capitibus sed *humanae* tantum sapientiae argumentis, diserte opponit, versu 1. et 4. Non hoc dicit: nihil ad Christum christianamque religionem pertinere amplius, quam solam Ducis nostri mortem, quam in ligno crucis perpeffus est ille. Haec si fuit mens Apostoli quam ipsi tribuunt dissentientes; cur non tacendo praeteriit reliqua? cur plura vrget flagitatque, per vniuersas epistolas, sua manu exaratas, tamquam scitu et creditu necessaria? cur Christi, etiam in vitam reuocati, nostraeque vitae recuperandae certissimam spem, tanto nobis commendat studio 1. Corinth. XV. 17. 18. vt hac veritate in discrimen vocata, omnis fidei naufragium nos fecisse pronunciet? cur illorum error, qui necessario circumcidendos putabant recens ad Christum conuersos, tam atrox ipsi visus est, vt vel sola hac praeiudicata opinione

nae articulum, cuius causa mortis periculum subire debeat Confessor, nempe, *Iesum esse Messiam*. Iure plane nullo ad partes suas vocat IOANNEM, in 1. epist. cap. IV. v. 2. 3. Non scribit Legatus Christi: quicumque profitetur, *venisse* Christum in carne. Sed ita: *venientem* in carne, id est, *totum Iesum*, adeoque *totam*, nulla mutilam parte, de IESU CHRISTO doctrinam. Digna sunt, quae contemplantes expendamus, verba IOAN. cap. I. v. 20: *καὶ ὡμολογήσῃ, καὶ ἐκ ηὐτησατο*. Ne quis suspicetur, *ταυτολογίας* vitio laborare sermonem, distinctionem vocum, quae prorsus idem dicere videri poterant, explanabo. Scilicet regulam nobis ministrat ars bene cogitandi: *propositio negans, plus valet, quam sola adfirmans*. Indicabo potestatis amplitudinem. Est huiusmodi loquutio 1) *emphatica*, grauius rei pondus addens, nosque ita faciens *certiores*, vt res extra omnem dubitationem sit posita, vt praeterea huius rei ab aliis, haud aequè magnis, diuersitas atque *eminentia* nobis conspicienda detur. Est 2) *elenctica*, ita enim, dum ad veram bonae causae cognitionem nos ducit, errorem simul redarguit oppositum. Est 3) *excludendi* vim habens, omni modo omnique ex parte rem ita comparatam esse, multo certius docens, quam nuda sit assertione, de qua inter omnes constat, vno posito, nondum plane excludi, nondum penitus negari alterum. Est 4) *relatiua*, aut, si fas est ita loqui, *respectiua*, siue arcani nonnihil secum ferens, siue apertius dictum alibi nobis in memoriam

nione Christum omnino perdi adseueret? ad Gal. cap. V. v. 3. 4. Ad Eunuchum illum quod attrinet, is credere se falsus est, quod ipsum docuerat Philippus. Atqui *multa* fuerunt, quamuis ad *vnā summā* referenda, de quibus sermonem exposuerat Legatus Christi: *αρχαίαις ταύτης ευαγγελισατο*

αὐτῶ τοῦ Ἰησοῦ; Act. VIII. 35. At *ευαγγελίζειν* est, multa praedicare de Christo, ΠΑΝΤΑ τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ, ac nihil praetermittere, ΟΥΔΕΝ συμφοροῦν, interprete PAVLO, Act. XX. 20. 27. E. *plura* sunt, vniuersam de Iesu Christo, *unico* salutis fonte, doctrinam constituentia.

riam reuocans. Iam videamus, quam sint aptae et conuenientes, quas ita praestruxi obseruationes, ad illustrandam hanc dictionem: *ωμολογήσε καὶ ἐκ ἡρνήσατο*. Sapienter monet ADOLPHVS FRIDERICVS LAMPIVS *: *additamentum hoc singularem habere emphasin, ut et παρηγορία Ioannis in praesentissimo confessionis periculo, et in confessione constantia, declaretur. Veniam mihi exorabo, vel meam tandem huc conferendi symbolam.* Praeter enim istud, quod propositionis *negantis ad aientem accessio* 1) eam certe in se habet *emphasin*, quam opera non inani ibi quaesivit vir doctissimus; vim quoque nanciscitur 2) *elencticae* seueritatis, quippe qua in pessimos aliorum mores animaduertitur. Supponit sanctissimus verborum auctor, esse peruersam multorum consuetudinem, qui non habeant religioni, aut astute dissimulare verum, aut penitus negando mentiri. Horum de grege non erat Ioannes. Imo vero tanta erat praeconis, Christo viam parantis, pietas, ut forti ac perpetuo animo ingenue profiteretur ipse veritatem. Huius igitur virtus dum laudes suas fert promeritas, eo ipso aliorum, qui in contraria ruunt, leuitas animi, velut tacita reprehensione tangitur. De quo Ioannes non poterat accusari crimine (*αὐτὸς ἐκ ἡρνήσατο*) id sibi dictum sciant perfide agentes, quibus non est tanto in negotio mens sibi conscia recti. Praeterea tanti aestimandus est additae negationis valor, ut 3) *excludat* omnem defectum, omnem etiam oppositi suspicionem. Non omnis fidei confessio est sincera, pura, integra, ac talis omnino, qualis debebat esse. Sunt, qui verum fatentur quidem, at aliqua tamen parte celare didicerunt, utpote mentalibus, quae vocari solent, reservationibus

G 2

* Id tribus saltem verbis tetigit vir eximie doctus, in *Bibl. Brem. class. I. fasc. V. pag. 712. not. (b)*; magis au-

tem planum in suo *in Ioann. Euang. Commentario* se facturum promisit, quod et praestitit egregie.

bus operam dantes. *Αληθειαν* ore proferunt, quousque placet, sed non *integram* veritatem, & ΠΑCΑΝ *αληθειαν*, conf. MARCI cap. V, v. 33. Num veri fiat simile, etiam Ioannem ita astutam vapido sub pectore gestasse vulpem? Absit longissime! Candidus ille exstitit veritatis confessor, nihil in mente occultans, nihil faciens reliquum astute reticendo, imo ne dissimulando quidquam. Iterum iterumque interrogatus, pergebat respondere semper, cuius erat maxime conscius, omnique ex parte dicere, quod res erat. Ipsum igitur *confessionis actum* exprimit historiae sacrae conditor *adserendo* (*ωμολογησε*); eiusdem autem *sinceritatem ac perfectionem* laudat *remouendo* ab eo omnem contrarii suspicionem (*και εκ ηρησαστο*). Tandem ex conditione illorum temporum illiusque loci coniectura nobis enascitur haud vana, verbis arcanum fuisse 4) *respectum*, ad callidos istos sceleratosque homines, in quorum conspectu adstans, testem veritatis sese praestitit ingenuum hic Messiae nuncius. Quippe *οι απεσταλμενοι ησαν εκ των φαρισαιων*. Id certe non frustra memoriae prodidit scriptor sacer, v. 24. Nunc recordari iubemur, quales fuerint, ex scholis Phariseorum prodeuntes, quibus in faciem exprobratur execrata in Deum perfidia: ΥΜΕΙC δε τον αγιον και δικαιον ΗΡΗCΑCΘΕ, Act. c. III. v. 14. Talis nec erat Ioannes noster, nec videri volebat. Hic non imitabatur saeculi mores, non auram captabat humanam, non metuebat tritum istud: veritas odium parit et contemptum. Huic magis amica erat veritas.

§. XXI.

DEFIN. II. CONFESSIO FIDEI est declaratio mentis animique sententiae (§. XVII.) *sincera* (§. XIX.) ac *solida* (§. XVIII.) *sermone atque opere* (§. XVII.) *de veritatibus omnibus, ad Christum spectantibus* (§. XX.) *ut ita nostrae ac sociorum saluti consulamus, nosque tantas veritates pluris facere, quam cito transituram mundi gloriam, adpareat* (§. XVI.).

§. XXII.

§. XXII.

Qui doctrinam profitetur, quam Domino suo ac Seruatori acceptam refert, illi constanter ac perpetuo placeat hoc consilium, ille ad id adnitatur semper, vt bene coeptam rem perseueranter tueatur. Haec mentis *Constantia*, est, magnitudo ac robur animi, causam aequae *bonam*, ac *magnam et arduam*, firme grauiusque comprehendentis, atque ita permanentis in veteri sententia, *certis rationibus nixa*, vt nullis *malorum irritamentis* se de ea demoueri ac depelli patiatur.

§. XXIII.

Necesse est igitur, vt 1) *res*, quam constanter tenemus, sit *bona* et iusta; iniusta enim ac noxia, abiicienda citius, quam retinenda est (το καλον κατεχετε, 1. ad Thessal. c. V. v. 21.) Oportet fieri 2) vt *momenta rerum* atque officiorum diligentissime perpendamus. Nam minus bonum maiori antepondere, animoque ad rem parui pretii intento, praestantioris conditionis iacturam facere; hoc si non est, inconsiderate agere, nescio quid sit tandem. Ea de causa non possum consentire cum IOANNE PEARSONIO, inclyto viro, cuius haec sunt verba *: *cum fidei obiectum infallibiliter VERVM praesupponatur, atque a credentibus omnibus pro tali habeatur, veritatisque sit, non latere, sed lucem potius optare; VEL SOLVM HOC sufficere posset, ad Confessionem fidei nostrae urgendam, si nullo alio argumento duceremur.* Ego vero vnā hanc considerationem, tanto negotio haud parem existimo. Finge enim, nondum certo constare, istam *veritatem* pondus in se habere *maximum*, esse permagno aestimandam, eminentem, et quibusuis terrae amoenitatibus commodisque superiorem (υπερεχον της γνωσεως τς χριτου, ad Philipp. c. III. v. 8.) tunc profecto grauiora homo praeuidens infortunia,

* in exposit. Symb. apostol. art. I.

tunia, vel dulciora exspectans gaudia, facile declinaret a proposito. Veritati, quamvis *evidens* sit illa et luce clarior, si statuendum fuerit aut nullum aut *vile pretium*, vbi nostra parum vel minime interfit; quis foret tam insipiens, vt propterea capitis subiret periculum? Requiritur 3) vt homo de rei tantae veritate atque excellentia sit *certissime persuasus*, *argumentis sat idoneis firmisque*, tamquam inuictis armis instructus (να επιγνως λογων την ασφαλειαν, Luc. cap. I. v. 4. εν πληροφορια πολλη, I. ad Thessal. I. 5.) Quo pacto optime discernuntur, censeo, binae voces, a fortitudine athletarum arcessitae, εδραιοι, αμετακινητοι, I. ad Corinth. XV. 58. primum estote εδραιοι, *certo scientes*, quod verum est et salutare, adeoque firmum fundamentum ac radices altiores habentes; deinde sua sponte consequetur, vt impendentibus procellis *immota maneat* mens vestra, vt, quod recte credentes adfirmatis, in eo perseueretis, αμετακινητοι. His demum accedere debet 4) vt *tentationibus* homo exerceatur, variisque *malorum irritamentis* impetus fiat in mentem bonam et candidam. Quod enim ventorum fluctuumque vi agitatam, nihilo minus suam seruat conditionem, id demum iure dicitur firmum ac stabile. Vid. MATTH. cap. VII. v. 25. 27. Eo respectu constantia fidei adpellatur υπομονη, LVC. VIII. 15. cui opponitur αποστασια εν καιρω πειρασμου, ibid. v. 13. vt et υποστολη, ad Hebr. X. 38. 39.

§. XXIV.

E. toto, quod aiunt, coelo distat *Constantia* 1) a *pertinacia* * perseuerantiae finitima, qua fit, vt homo vel *in errore*

* Legatur, at cum grano salis, PETRI BAEII dictionaire hist. crit. ad voc. Mahomet, item, Marcion.

IUSTVS LIPSIUS de constantia Lib. I. cap IV. postquam hanc dedit definitionem, tametsi rei haud suffi-

cientem: Constantiam adpello rectum et immotum animi robur, non elati externis aut fortuitis, non depressi; eandem ita explicat: Robur dixi, et intelligo firmitudinem insitam animo non ab opinione, sed a iudicio et recta ratione;

re permaneat malamque defendat causam, ab illa mente nolens desistere (tales sunt σκληροτεροὶ χηλοὶ, ἀντιπικτούντες τῷ πνεύματι, Act. VII. 51.) vel pro re nullius momenti, tamquam pro aris et focis certet, neminis voluntati nec rationi obsequens, suae semper opinionis tenax; 2) a temeraria *superstitione*, si quis rerum omnium inscius ac rudis, id, quod nondum ipse satis exploratum habet, sed a Maioribus acceptum, sine ratione tuetur, et, quam semel amplexus est sententiam, siue veram siue falsam, idoneo cognitionis fundamento carens, numquam deserit (μὴ νοοῦντες μήτε αὐλεῖν, μήτε περὶ τινῶν διαβεβαίενται, 1. ad Timoth. I. 7); 3) ab *audacia*, quando aliquis aut secure dormiens, nihil periclitatus, nihil expertus, suis *nimium* tribuit viribus, aut inconsideratus, nulla urgente necessitate, se in pericula ipse coniicit; cuius utriusque pravae indolis reus factus est PETRVS, vid. MARC. c. XIV. v. 29. 30. 31. et postea versu 54.

§. XXV.

Constantia fit manifesta in *tentationibus*, et his quidem, quae ad debilitandam, infringendam vacillandamque, mentis stabilitatem tendunt (§. XXIII n. 4.) Tales profecto non sunt *diuinae*, quippe quae ita comparatae sunt, ut illis probetur, augeatur, et corroboretur fides, ο γὰρ Θεὸς ἀπειραστός ἐστὶ κακῶν, IAC. I. 13. E. intelliguntur a malo Genio excitatae, quae sunt *irritamenta malorum* (§. XXII.). Horum duo sunt gene-

tionem; *Exclusam enim ante omnia volo PERVICACIAM* (siue ea melius PERTINACIA dicitur) quae et ipsa obstinati animi robur est, sed a superbiae aut gloriae vento; et robur etiam duntaxat in una parte: deprimi enim haud facile tumidi isti et peruicaces possunt, facillime attolli. Haec ille. Nolo falcem meam in alienam messem immittere, et subtilitatem indagare cri-

ticam, quae *peruicaciam* de verbo, vinco, deriuat, aduersantibus prosodiae legibus. Hoc explore perceptum est, quod *peruicacia* frequentius in bonam, quam malam partem vertitur, ut sit *constantiae*, non *pertinaciae* συνουσιον. Nota est TACITI dictio: *recti peruicax, constans aduersus metus*.

genera: Aut magnae *pollicitationes* ambitiosi honoris, et opum, et foedae voluptatis; aut truculentae *comminationes*. Fortis et constantis animi est, non perturbari in rebus asperis. At non minor est virtus, sibi temperare, quo minus voluptas mentem ex sua sede et statu dimoueat. E. constans fidei confessor pari stare debet fastigio in vtraque fortuna, secunda non elatus, non depressus aduersa. Vtrumque indicare mihi videtur PAVLLVS: $\epsilon\tau\epsilon\ \Upsilon\ \Psi\ \Omega\ \text{M}\ \Lambda$, $\epsilon\tau\epsilon\ \text{B}\ \text{A}\ \Theta\ \text{O}\ \text{C}$, $\delta\upsilon\eta\tau\alpha\tau\alpha\iota\ \eta\mu\alpha\varsigma\ \chi\omega\rho\iota\sigma\alpha\iota\ \kappa.\tau.\lambda.$ ad Rom. VIII. 39.* Scio equidem, quosdam haud de vulgo interpretum, per $\psi\omega\mu\alpha$, viros in amplissima dignitate constitutos, per $\beta\alpha\theta\omicron\varsigma$, infimo loco natos haerentesque et nullius numeri homines, intelligere. Vid. b. IO. CHR. WOLFII curae ad h. l. Enimvero, vt taceam, huius significationis nullum me sacris in literis inuenisse exemplum; hoc vnum iam prae me fero, quod principes homines, auctoritate valentes plurimum, inter $\alpha\rho\chi\alpha\varsigma$ siue $\delta\upsilon\kappa\alpha\mu\epsilon\iota\varsigma$, de quibus antea mentionem fecerat Apostolus, locum occupant. Oportet igitur aliquid, ab illis seiunctum, significari. Nimirum, vt $\psi\omega\mu\alpha$ de *eminentia fortunae* praedicatur in graeca versione IOBI cap. XXIV. v. 24; sic $\beta\alpha\theta\omicron\varsigma$ de profundis *calamitatibus* adhibetur non raro,

* Eo usque vestigia sequor lubens celebrati Doctoris MATTH. HENRY, qui ita hunc in locum commentatur: *Nor Height, nor Depth) Neither the Height of Prosperity and Preferment, nor the Depth of Adversity and Disgrace.* Ultra autem progressum desero: *Nothing from Heaven above, no Storms, no Tempests; nothing on Earth below, no Rocks, no Seas, no Dungeons.* Ita vero duo sensus, alter proprius, alter improprius, vni impertitur vocabulo in eodem loco, quod ne fiat, lege cautum est. Accedit, quod coe-

li tempestas a Deo vnice prouenit, ideoque *diuinis* siue beneficiis, siue *tentationibus*, adnumerari meretur; has autem non ad prosternendam fidem, sed ad confirmandam ac sustentandam, aptas esse, in spho praemonui. Itaque nec THEOPHYLACTO, nec reliquis, quorum ille refert sententiam, adstipulari possum: $\epsilon\tau\epsilon\ \psi\omega\mu\alpha$, $\tau\epsilon\tau\epsilon\varsigma$, $\tau\alpha\ \epsilon\upsilon\ \kappa\epsilon\alpha\iota\omicron\iota\varsigma$, $\epsilon\tau\epsilon\ \beta\alpha\theta\omicron\varsigma$, $\tau\epsilon\tau\epsilon\varsigma$, $\tau\alpha\ \epsilon\iota\ \tau\eta\ \gamma\eta$, $\epsilon\tau\epsilon\ \delta\omicron\xi\alpha$, $\epsilon\tau\epsilon\ \alpha\delta\omicron\epsilon\iota\alpha$. *Τινες δὲ, ψῶμα, τῆς βασιλείας τῶν ἑσπερίων* (mira sane opinio!) $\beta\alpha\theta\omicron\varsigma\ \delta\epsilon\ \tau\eta\ \alpha\pi\omicron\tau\upsilon\chi\iota\alpha\iota\ \tau\alpha\upsilon\tau\eta\varsigma\ \iota\omicron\upsilon\sigma\tau\alpha\iota$.

raro, e. g. Ps. CXXIX. (sec. hebr. CXXX.) versu 1; quem ad modum ipse PAVLLVS τὴν κατὰ βαθὺς πτωχείαν, nominat 2. ad Corinth. VIII. 2. Bene CHRYSOSTOMVS*: ἔ το εἰς το ΒΑΘΥΟΟC ΚΑΚΩΝ ελθεῖν, δεινόν, ἀλλὰ το κειοθαί μετὰ το ελθεῖν. In primis ad historiam tentati IESV, per tot discrimina rerum, hinc per βαθὺς, in deserta solitudine, fame vt probro obiecto laceffiti, inde per ψῶμα, fortunae ludibriis impugnati, vbique tamen semper victoris, respexisse ministrum Eius, non est mea opinatio, nam res ipsa loquitur. Conf. epist. ad Hebr. cap. XII. v. 1. et 2.

§. XXVI.

Vt perstet aliquis in sua sententia, non pertinax, sed vere constans (§. XXIV. num. 1.), oportet eum *argumentis conuictum* esse de momento rei grauissimo, ac de *praestantia Boni*, quod adeo sancte tenet (§. XXIII. n. 2. et 3.). Praestans dicitur bonum, quod reliqua aut continet, aut superat. Talis boni eminentia, probe cognita ac perspecta, animum efficit sua sorte *contentum*. Ita contentus, nec adpetens erit minoris gloriae, nec timore leuioris mali perculsus. Contentum esse Bono vero, praestante, recteque iudicato, haec est *vera animi tranquillitas*. Boni, tam optabilis ac praestantis, conseruandi causa, vtramque despiciere ac pro nihilo habere fortunam, *constantiae* virtus est (§. XXV.). E. *fundamentum constantiae*, est *vera animi tranquillitas*. *Summum Bonum*, omnibus numeris absolutum, non est, nisi vnum, CHRISTVS: συν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαριτεται ὁ Θεός, ad Rom. VIII. v. 32. E. *perfecta animi tranquillitas*, non aliunde, quam fide in Christum acquiritur, MATTH. cap XI v. 28. 29. E. haec tanta mentis tranquillitas, mentis, inquam, abundantia rerum omnium in vno Christo posita, *maximam* gignit perpetuamque *constantiam*. Classicum exstat dictum
H in

* Homil. XXIV. in Actus Apostol.

in ep. ad Philipp. c. IV. v. 11. 12. 13. vbi 1) firmamentum ac ro-
bur sibi tribuit Apostolus, idque non exiguum, *παντα ἰχυω*.
2) illud aperte declarat, fortem se praestans ac considera-
tum, non minus in secunda, quam in aduersa fortuna, omnia
aequo perferens animo, *καὶ περισσεύειν, καὶ ὑπερείδειν*. 3) funda-
mentum, in quo tanta consistit firmitas, iactum esse ostendit
tranquillitate animi, dum se didicisse profitetur sorte sua
contentum viuere, *ἐν οἷς εἰμι, αὐταρχῆς εἶναι*. 4) huius tran-
quillitatis causam explicaturus, summum vocat Bonum, *ἐν
τῷ εὐδυνάμυντι με χρίσῳ*.

§. XXVII.

Causa magna et grauis est, vel *in se* spectata, vel ra-
tione *consequentiarum*, quae sunt inde metuendae. E. mo-
mentum veritatis, perseueranter propugnandae, non minus
consecrariis, quam interna *rei dignitate*, metiamur, necesse est.
Qui fortem et ingenuum se praestat virum, is ab omni sibi
caueat actione, quaecunque aliquam leuitatis *speciem* prae
se ferat, vel *offendiculum* infirmis praebeat mentibus, vel clan-
destinis *aduersariorum consiliis* insidiisque patentem mon-
stret viam. Principiis obsta, sapienter cogitans, ex paruis
saepe magnarum rerum momenta pendere. Huiusmodi
sunt, quae dicuntur, *Adiaphora*; de quibus PAVLLVS in
hanc pronunciat sententiam: *εἰς τὴν ὁδὸν ἐξέλθοντες τὴν ὑποταγήν**
ad Gal. II. v. 5. Addit rationem: ne *libertatem*, Christi be-
neficio nobis datam, prodidisse et proiecisse videremur,
v. 4. 5. Depugna potius, quam seruias. E. constans Eu-
angelii confessor omnem adhibeat diligentiam curamque,
vt, quod ecclesiae arbitrio ac potestati relictum est, id, vr-
gente maleuolorum astutia, sibi eripi non patiatur, quum
peri-

* Textus sinceritatem a quorundam suspicione vindicatam vid. in I. C. WOLF-
FII curis philol. crit. in b. l.

periculum sit, ne a tam tenui initio maiores in dies fiant progressus. Proinde Maiores nostri sempiternae memoriae, in *Form. Conc.* eiusdemque *Declaratione*, artic. X. decisionem fecerunt, rite formato controuersiae statu: *num persecutionis tempore, et IN CASU CONFSSIONIS, etiamsi aduersarii nobiscum in doctrina consentire nolint, nihilo minus salua conscientia aliquae abrogatae caeremoniae, quae per se indifferentes, et a Deo nec mandatae nec prohibita sint, postulantibus id et urgentibus aduersariis, iterum in usum reuocari possint.*

§. XXVIII.

Virtus *Constantiae* ab *audaciae* crimine solícite secernenda est (§. XXIV. num. 3.). E. constantis animi est, non inferre sibi ipsi vim ac perturbationem, sed aliunde illatam perferre ac vincere. Seruator optimus maximus, non solum tolerantiam dolorum, verum etiam prudentiam, ad euitanda pericula adhibendam, suis commendat amicis, MATTH. cap. X. v. 16. 17. Quare nimium atque intempestium multorum feruorem, *ultro* se flammis ferroque offerentium, ac semet ipsos in extremum praecipitantium discrimen, non in virtutibus ponendum arbitramur. De *fuga* autem in *persecutione*, an et quousque illa liceat, de quo argumento iam diu TERTULLIANI, AVGVSTINI, ATHANASII aetate magnis animorum motibus concertatum fuit, ingens foret ad dicendum materia. Haec quaestio, si qua umquam, caute et circumspecte tractanda, variisque limitanda regulis, prolixiorē postulat operam, quam mei non fert instituti ratio. Interea cum fructu euolui poterit b. CHRISTIANI KORTHOLTI de *persecutionibus eccles. primit.* liber, cap. VIII. Haec nobis suprema lex esto: si quis in periculum adducatur, ubi alterutrum sit necesse, aut aspera quaeuis pati ad internecionem vsque, aut seruandae vitae ac felicitatis terrenae gratia, fidem negare, tunc e duobus

bus malis minus eligere, et mortem malle perpeti, quam Seruatori suo nuncium mittere, constantiae erit documentum.

§. XXIX.

DEFIN. III. CONSTANTIA IN CONFESSIO NE FIDEI est magnitudo ac robur animi (§. XXII.) de veritate et momento doctrinarum sacrarum maximo certissimis argumentis conuicti (§. XXVI.) ideoque perseverantis in sententia aperte declaranda, ut nullis irritamentis de ea se depelli patiatur (§. XXV.) et ne in minimis quidem aduersariorum molitioni cedat (§. XXVII.).

§. XXX.

Reliquum est, ut virtutem, definitione explicatam, nos omnino decere, argumentis demonstrem. DECORVM, quod alias auctorum usu a iusto et honesto quodam modo disiungi solet, nunc sensu latiori accipio, significans hac voce actionem lege diuina praeceptam, certo cuidam hominum statui congruentem. Per statum autem intelligo singularem conditionem, qua unus altero vel inferior est, vel praestantior dignitate. Optima eorum est conditio, qui fide in Christum nobilitati, sapientia gentibus antecellunt, quibus ideo dedecori foret, mores imitari profanos, καὶ ὥς οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα, 1. ad. Thess. IV. 13. Viuant ergo, et consumant vitam, ὡς πρέπει ἁγίοις, Eph. V. 3. αὐτοὶ πρέπει τὴν ὑγιαίνουσαν διδασκαλίαν, ad Tit. cap. II. v. 1. Fidem perseveranter profiteri nemo ante potest, quam praeditus sit fide, atque ita in ordinem christianum cooptatus. Ut credere discant homines perueniantque ad veritatis cognitionem, haec quidem est propitia in vniuersos ac singulos Dei voluntas, 1. ad Timoth. II. 4. At confiteri fidem forti animo, id sibi datum sciant, qui iam sunt vere credentes et confirmati. Est ergo constans fidei confessio, actio decens homines christianos, quatenus sunt tales, illorum propria, statui Christianismi conueniens, atque a Domino imperata.

perata. Nulla autem existit virtus christiana, quin ad tria Obiecta, ad Deum, ad nos, ad focios vitae, siue directe, quod dicitur, siue indirecte, simul respiciat. Ergo hanc etiam virtutem triplex postulat officium, erga Deum, erga semet ipsum, erga alios. Recte igitur IO. PEARSONIVS*: *confessionem, ait, fidei edere necesse est, tum respectu Dei, eam iubentis perque eam glorificati, tum respectu nostri, praemium inde reportaturorum, tum respectu fratrum nostrorum, qui inde confirmantur.*

§. XXXI.

Officiorum, quae Deo debemus, omnium primum est: ut ad Eius nutum voluntatemque tota mente nos componamus, eum, utpote *summum Bonum, diligentes super omnia.* Atqui hoc ipsum constituit fundamentum constantiae in fide tenenda, constanterque et libere pronuncianda (§. XXVI.). Qui religionis aperte declarandae causa, quaevis dura tolerare, quasvis saeculi delicias aspernari et respuere paratus est (et haec est constantiae virtus §. XXV.) nae is luculenter ostendit, se nulla in re magis delectari, quam in Christo, per quem unum facillimus est ad patrem placatum aditus: *στε ψωμα, στε βαθος, δινη αταρημας χωρισαι απο ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ της ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΙΗΣΟΥ,* ad Rom. VIII. 39. Itaque inter se connexa et apta videmus CHRISTI verba, quae leguntur MATTH. cap. X. Scilicet, quod ibi v. 38. adseuerat ille: *ο ΦΙΛΩΝ πατερα η μητερα (ετι δε και την εαυτου ψυχην, add. LVC. cap. XIV. v. 26.) ΥΠΕΡ ΕΜΕ, εκ εσι μ8 αξιος,* id neutiquam est noua propositio, sed continuatio sermonis et ratio superiori subnexa, v. 32. *οτις ΟΜΟΛΟΓΕΙ εν εμοι εμπροθεν των ανθρωπων κ. τ. λ.* E. constans fidei confessio continetur primo praecepto, omnium maxime diligenter curando. E. in errore versantur SOCINI sectatores, dum nouis legibus, quibus mandata diuina Christum auxisse fingunt, et separa-

tim quidem *ab eo traditis*, has quoque adnumerant, quae ad mundi contemptum, ad animi constantiam, ad patientiam spectant*. Veram religionem cum falsa, et cum mundi caritate constantiae gloriam commutare, semper fuit contra vetitum perfidia, ideoque iudaicae reipublicae custodes, qui praesidem sancte Deum venerati sunt, criminis *αποστασίας* reos poena adfecerunt grauiissima **. *§. XXXII.*

Secum habitans homo, id sibi datum intelligit, ut omni cogitatione curaque in *svam* incumbat salutem obtinendam. Hanc vero non consequitur umquam, ac magno conatu nihil se egisse suo damno experitur, nisi in hanc ingrediatur viam: *καρδια πιστευεται εις δικαιοσυνην* σωματι δε ομολογεται εις σωτηριαν*, ad Rom. c. X. v. 10. Habet huius dicti enodatio aliquid difficultatis. Duo sunt, quae in controuersiam vocantur: 1) quo iure *virtus* confessionis inter *causas salutis* numeretur? 2) quo pacto talis inter *iustitiam*, et sempiternam *beatitudinem* statuatur differentia, ut prior illa, *fidei* tribuatur; haec posterior, *confessionis* effectus nominetur? Rem dilucide perspicueque expediam. *Iustus* fit homo, simul atque vere credit in Christum. Ad *beatam* autem vitam adire, non ipsi prius licet, quam functus fuerit facto. E. *fides* vera, non qualiscunque, sed *perpetua*, saluum efficit hominem, Apoc. II. 10. *Perpetuitas* fidei, *tentationibus* explorata cognoscitur (§. XXV.). Qui nec pudore metuque deterritus, nec promissionibus voluptatum inescatus, ex abundantia cordis loquitur, ac difficillima tempestate, quacuis sustinens pericula, *etiam moriens*, suam profitetur fidem, is acerbissimas *vicit tentationes*. E. eius *probata* est, utpote *constans*, *fides*. E. aeternum fit *beatus*,

* in catechesi eccles. Polon. Sect. VI. cap. II.

** vid. 10. SELDENI de Synedriis veterum Hebraeorum, L. III. cap. V.

tus, non propter confessionem, sed per *fidem*, quam *perpetuam* esse *declaravit* eo, quod ad *mortem* usque illam professus est. Eandem in sententiam *Apolog. Aug. Conf. art. IV.* pronunciat: *Cum Paulus inquit, corde creditur ad iustitiam, ore fit confessio ad salutem; hic fateri aduersarios existimamus, quod confessio ex opere operato non iustificet, aut saluet, sed tantum propter fidem cordis. Et Paulus sic loquitur, quod confessio saluet, ut ostendat, QVALIS FIDES consequatur vitam aeternam, nempe FIRMA et EFFICAX fides.*

§. XXXIII.

Hominis est officium, cum maxime christiani, ALIORVM inferuire commodis, et, quantum valet, ad fidei suae salutisque societatem neminem non perducere. Exempla sunt fortissima virtutis incitamenta (conf. ad Hebr. c. XII. v. 1.) et fides, quam diu in corde lateat, nullum feret fructum reipublicae; proderit autem plurimum, si in publicum prodeat aperta declaratione, et ore, et opere. Deus vult omnes fieri beatos. E. et nostrum postulat officium, ut omnium consulamus saluti, ut emolumento omnibus, nemini detrimento simus. E. male distinguit, ubi tanta agitur causa, MARTINVS BECANVS * inter *personam publicam, et priuatam*, decernens, si *priuata* sit persona, illi ut reddat fidei suae rationem, nulla lege teneri hominem christianum, sed interrogatum, aut silentio rem praeterire posse, aut omnino negare. Quid vero respondebit CHRISTO, absque ullo personarum discrimine, imperanti: λαμβαντω το φας υμων εμπροθεν των ΑΝΘΡΩΠΩΝ; idque propterea, ut vestra probitate, tamquam stimulis excitati, ad idem faciendum inuitentur, ΜΑΤΤΗ. cap. V. v. 16. Conf. cap. X. v. 32. 33. et I. PET. cap. III. v. 15: ετοιμοι ΑΕΙ προς απολογιαν ΠΑΝΤΙ τω αιτηντι υμεις λογον περι της εν υμιν ελπιδος. Notari prae caeteris mere-

* in *manuali controu. L. V. cap. III.*

meretur IOANNIS effatum, in i. epist. c. III. v. 16: καὶ ἡμεῖς
 οφειλομεν ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ τὰς ψυχὰς τιθεῖναι. Non
 huc repetam, quae de obligatione hominis ad communem
 plurium salutem suo ipsius damno promouendam, ius na-
 turae praecipit. Neque ea explicabo singula, quae *statui*
hominis christiani, vt talis, conueniunt, atque adeo eum *de-*
cent (§. XXX.). Copiose non minus, quam adcurate, de
 hoc argumento disputant b. FRID. RAPPOLTVS* et b.
 PHIL. IAC. SPENERVS**. Vnum iam dico: *in statum con-*
fessionis et Martyrii oculos mentemque conuertisse, dum
 haec scribebat, IOANNEM, ex conditione illius aetatis satis
 liquet. Nam erant maxime turbulenta persecutionum
 tempora, quibus animum ad scribendum adpulit, instinctu
 diuino adflatuque, Apostolus. Tunc plantata sanguine, san-
 guine crescere debebat ecclesia. Vnius confessionis con-
 stantia, prorsus admirabilis, mille genuit alios. Ad CHRI-
 STI autem prouocans exemplum Scriptor facit, οτι εκεινος
 υπερ ημων την ψυχην αυτη εθηκε, videtur mihi praeprimis ad il-
 lam respexisse rem circumstantem, cuius discrete mentionem
 facit PAVLLVS, i. ad Timoth. VI. 13: παραγγελλω σοι ενωπιον --
 του Χριστου Ιησου, του ΜΑΡΤΥΡΗCΑΝΤΟC επι Ποντιου Πιλατου την
 καλην ΟΜΟΛΟΓΙΑΝ. Multum quoque adfert lucis PAVL-
 LI exultans et triumphans oratio: νυν χαίρω εν τοις παθημασι με
 ΥΠΕΡ ΥΜΩΝ, ad Coloss. I, 24. Verborum optimus in-
 terpres est ipse, dum alibi partim *negat*, se eadem ratione,
 qua vnus Mediator noster, aliorum gratia dolorum onus
 sustinuisse, i. ad Corinth. I, 13: μη Παυλος εσαυρωθη ΥΠΕΡ
 ΥΜΩΝ; partim *adfirmando* docet, longe diuerso modo ac
 respectu, eoque triplici, quo satis muneri suo faceret, se
 pro grege suo subiisse pericula: 1) vt confirmaret doctrinae,
 a se nunciatae, veritatem, 2. ad Timoth. I, II. 12; porro 2) vt
 propria

* Opp. theol. pag. 374.

** in Responsis theol. germ. P. IV. pag. 576.

propria doctus experientia, tanto efficacius praeberet afflic-
tis solatium, 2. ad Corinth. I, 4. 5; denique 3) vt exemplum
sibi caperent plures, *ὥς τὰς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν κυρίῳ, πεποι-
θότας τοῖς δεσμοῖς μὲν, περισσοτέρως τολμῶν ἀφοβῶς τὸν λόγον λαλεῖν,*
ad Phil. I, 14. Hoc, quod tertium numeravi, puto valere
plurimum ad illuminandam istam IOANNIS loquutionem:
ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ τὰς ψυχὰς τιθεῖν.

§. XXXIV.

Itaque dolenter deploramus miserrimam illorum for-
tem, quibus turpis vita honesta morte potior est, qui ita
perdite se gerunt, vt periculi tempestatem effugere, aut ho-
noris aura de cursu suo dimoueri malint, quam Seruatoris
sui ferre ignominiam. Fuerunt, quos tanto in crimine re-
prehendit EPIPHANIVS * turpissime eructando dicentes:
ore eiurari posse fidem, nec in eo crimen vllum esse. Exstiterunt
alii, in quos animaduertit CLEMENS ALEXANDRINVS **,
qui eo vsque progressi sunt, vt summam laudem, constan-
tiam, vitio dederint confessoribus, *eum existimantes esse sui
occisorem, et sibi mortem consciscere, qui per mortem fuerit con-
fessus.*

§. XXXV.

Quo grauius semper fuit fluctuantis sententiae pericu-
lum, eo magis necessariam praestiterunt operam purioris do-
ctrinae vindices, in adhibendis *mediis subsidiisque*, ad prohi-
bendos a defectione adhuc stantes, ad erigendos et confir-
mandos iam prolapsos, ad incitandos languentes. Hunc ad
finem apta fuit *disciplinae*, quae vocatur, *ecclesiasticae seueri-
tas*, quam LIBELLATICOS, THVRIFICATOS, SACRIFI-
CATOS, expertos esse, inter omnes constat. In more etiam
positum fuit PATRIBVS, per *litteras encyclicas* suam fratri-
bus significare et probare fidem: *quin etiam litteras, quae a*

I

Patriar-

* *adu. haereses L. I. cap. XIX. contra OSSENO.* ** *Stromatum Lib. IV.*

*Patriarcha Constantinopolitano, recens creato, fidei suae confessionem continentes mitti solent, quarum exemplar edidit LEVN-GLAVIVS in iuris graeco-romani L. VI. συσταμας επισολας vocari, GVIL. BEVEREGIVS * obseruat. Nec parum utilitatis hanc ad rem attulerunt Diptycha ecclesiae, et illa quidem **, in quibus eorum descripta fuerunt nomina, qui in fide perseverantes ex hac vita discesserant. Sed et vitae superstitum, qui nomina sua professi, propria manu subscripserant, tabulis eiusmodi publicis diligenter adseruata fuit memoria. Quacunque vero de causa, sic verba refero HENRICI DODWELLI *** mos ille in ecclesiam illatus est, erat sane rei disciplinariae, illius praesertim aetatis, stabiliendae longe utilissimus. Magnum erat in primis CONSTANTIAE praesidium, ingentemque procul dubio incussit apostasiae pudorem; cum manu propria subscriptione, mansurisque monumentis convinci possent, si qui Christianitati suae renuntiassent.*

§. XXXVI.

Magna vis est conscientiae, quae excitatur tum promissionis ultro factae recordatione, tum supremi actionum nostrarum inuestigatoris ultorisque imploratione. Ex quo sua sponte consequitur, quantum statuendum sit premium et Symbolis, probe cognitis ac perspectis * et religioni iure-

* annotatt. in canon. Apost. XII. De epistolis communicatoris, tractatoris, et quo sensu confessoriae adpellari consueverint, vid. BERNARDINI FERRARII libri III. de antiquo ecclesiasticarum epistolarum genere.

** Nam tria horum fuisse genera, IO. BONA rerum liturgic. Lib. II. cap. XII. scriptum reliquit.

*** dissertat. Cyprian. V. §. XXIII.

* GODOFR. ARNOLDVS, *Abbildung der ersten Christen*, L. VIII. cap. XX. §. 9. per tria a nato Christo saecula nullum

ysquam existisse fidei Symbolum, communi suffragio receptum, maximopere vrget. Largior illud ipsi haud inuitus. Namque apostolicae, ab Apostolorum doctrinis, non personis, ita dictae, neque minus romanae, de qua ex instituto scripsit VSSERIVS, fidei formulae, prima origo in tenebris latet. Tanta tamen semper fuit PATRVM religio, vt planam fidei confessionem, quae certe sine quadam verborum forma fieri non potest, necessariam iudicauerint. Ita compa-

*iureiurando** firmatae. Vtroque enim modo ita deuinctus fit animus, vt erubescat homo, non stare promissis ac fidem frangere, imo et irati Numinis in se prouocare vindictam; quod vel barbararum gentium moribus nefas habetur, tantum abest, vt christianos deceat homines. Qui verentur, ne hoc pacto mentis *libertas* adimatur, quid sibi velint, ipsi nesciunt. Sane *libertas*, a vaga atque errante *licentia* sollicitè secernenda, est proprietas entis, *ratione* praediti. E. est facultas, non faciendi quod libet, et quod ab omni ratione alienum est, sed *bene agendi, secundum optimas recteque iudicatas rationes*. Atqui fidei confessio, a nemine prius iure exigitur, quam ipse de veritate iuxta atque momento rei certissime fuerit persuasus (§. XXIII. num. 3.). E. qui argumentis conuictus, formulam confessionis, cui se, per Deum iurans, addicit, veritati diuinæ consentaneam cognouit, is suam omnino seruat libertatem. Quum autem fidei confessionem *sinceram* esse oporteat (§. XIX.): patet igitur, quam perfide agant, quam ludant in re seria, qui symbolo cuidam subscribentes, etiam sacramento suam Deo obstringentes fidem, alienam ab re in pectore occultant sententiam. Hu-

rata est, quam *regulam veritatis* adpellat, quamque secus sentientium erroribus constanter opponit IRENAEVS Lib. I. adu. haeres. cap. XX. quem ad locum conf. IO. ERN. GRABII notationes. Postea antiquum morem diu seruauit ecclesia, quo velut lege cautum fuit, ne quis ad sanctum admitteretur lauacrum, nisi palam facta fidei confessione, etiam ter repetita. Vid. IOS. BINGHAM origg. eccles. Tom. IV. Lib. XI. cap. VII. §. 8. 9. 11. Id vero non sine fontica causa factum fuisse, eo minus negari potest, quo magis patet, illam consuetudinem diuina auctoritate munitam esse, Act. VIII. 36. 37.

Ritus quoque *confirmationis*, aequè peruetustus, hic suum sibi locum vindicat. Et lubens me adiungo HERMANNO WITSIO, in Exercit. III. in Symb. Apostol. §. 40. hoc in votis habenti: *optandum foret, idem nostris quoque ecclesiis in usu esse, vel saltem, ut ii, qui ad sacram admittuntur Synaxin, publice, etiam inspectante et audiente tota ecclesia, profiterentur Dominum.*

* Cuius origines, simul controuersias hac de causa motas, erudite recensuit IO. GEORG. WALCHIVS; in introd. in LL. Symbol. L. II. cap. II. Primum eius exemplum exstare video 2. Chron. cap. XV. v. 12. 14. 15. Conf. Nehem. X. 29.

iusmodi astutia haud ita pridem grauissimae in terris Britannis disceptationi occasionem dedit. Sub auspiciis, quae nunc agitur, aetatis, multorum sibi conflauit inuidiam GILBERT BURNETVS sua iusto laxiore *expositione triginta novem articulorum ecclesiae anglicanae*. Post haec, versuti et calidi, qui ARII partibus addicti sunt, maiores dederunt turbas. *The case of Arian-Subscription considered by DANIEL WATERLAND.* * Nos admodum delectamur in candida IUSTINI MARTYRIS sententia, cuius verba ** latine conuerfa, ita fluunt: *Nos perlibenter Christum confitentes, mortem quoque adimus; cum quidem illud, quod dictum est:*

Iurata lingua, animus sed iniuratus est, hac in re usurpare et facere possemus. Perridiculum vero esset, delectu habito conscriptos, et pacto vobis obstrictos milites; quod dixerunt Sacramentum, suae ipsorum vitae, et parentibus et patriae, et propinquis omnibus praeferre, cum nihil illis, quod corruptioni obnoxium non sit, vos praebere queatis; Nos vero, qui immortalitatem amamus, non perferre omnia, ut, quae desiderantes expetimus, ab eo, qui praestare potest, percipiamus.

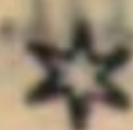
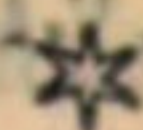
§. XXXVII. Quamquam omnia sunt metuenda, tamen nihil magis, quam perfidiam, timemus. Oro obtestorque vos, fratres! date operam, ut, in quem creditis, explore sciatis. Seruate fidem, qua nihil vobis esto prius et antiquius. Nostis, vel minimis momentis maximas fieri inclinationes temporum. E. continuo *γεννηγορευτε*. Magnum vero ad salutem momentum preces adferunt. E. *και προσευχετε*. Ita certe fiet, Dei beneficio, *να μη εισελθητε εις πειρασμον*. MATTH. cap. XXVI. versu 41.

EXPLICIT DISSERTATIO.

* Litis historiam exponit laudatus WALCHIVS, *Einleitung in die Religions-Streitigkeiten ausser der Evangelischen*

Kirche, P. IV. cap. V. pag. 186. seqq.

** *pro Christianis Apolog.* II. pag. 78.

Teller, Romanus,

Constantia fidei confessoris decens, Apoc. Cap. III, v. 11 [diss. inaug.]

Lipsia 1739

4 Diss. 2316#Beibd.14

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10833694-2

VD18 1512374X-001